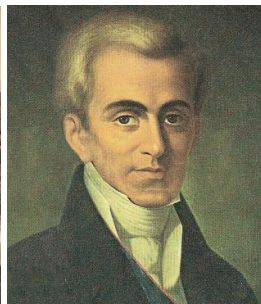
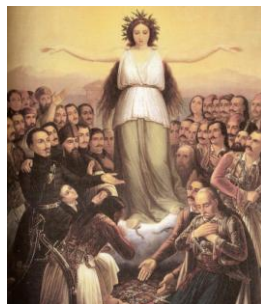
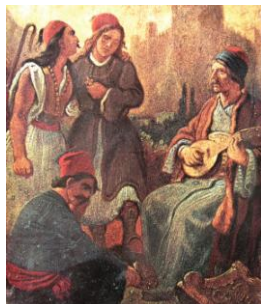

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ
ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

**Ιωάννης Κολιόπουλος
Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Αθανάσιος Καλλιανιώτης
Χαράλαμπος Μηνάογλου**

BIBΛIO ΜΑΘΗΤΗ

**Ιστορία του νεότερου
και σύγχρονου κόσμου**

Στ' Δημοτικού

3ος τόμος

Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού

**Ιστορία του νεότερου
και σύγχρονου κόσμου**

Βιβλίο μαθητή

Τόμος 3ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ιωάννης Κολιόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής

Ιάκωβος Μιχαηλίδης

Επίκουρος Καθηγητής, ΑΠΘ

Αθανάσιος Καλλιανιώτης

Σχ. Σύμβουλος Δρ Νεότερης

Ιστορίας

Χαράλαμπος Μηνάογλου

Εκπ/κός, Δ.Ε. Δρ Νεότερης Ιστορίας

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη

Καθηγήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ιωάννης Κάππος

Σχολικός Σύμβουλος

Αντώνης Σμυρναίος

Σχολικός Σύμβουλος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασίλης Δημητριάδης, Φιλόλογος

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔ. ΙΝΣΤΙΤ.**

**Γεώργιος Σκαλιάπας,
Σύμβουλος Παιδαγ/κού Ινστιτούτου**

Ιωάννης Παπαγρηγορίου*
Π. Σύμβουλος Παιδ/κού Ινστιτούτου

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
University Studio Press
Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων
& Περιοδικών**

***συμμετείχε στο πρώτο μέρος του
διδακτικού πακέτο**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**Προσαρμογή: Μαρία Ατζάμπου,
Εκπαιδευτικός**
**Επιμέλεια: Ελένη Ανδρέου,
Ψυχολόγος**

**Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης, Σύμβουλος Α΄
του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ**

**Υπεύθυνη του έργου:
Μαρία Γελαστοπούλου,
M.Ed. Ειδικής Αγωγής**

**Τεχνική υποστήριξη: Κωνσταντίνος
Γκυρτής, Δρ. Πληροφορικής**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ
ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

**Ιωάννης Κολιόπουλος
Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Αθανάσιος Καλλιανιώτης
Χαράλαμπος Μηνάογλου**

Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού

**Ιστορία του νεότερου
και σύγχρονου κόσμου**

Τόμος 3ος

Κεφάλαιο 6

Η επανάσταση στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία

Ταυτόχρονα με την επανάσταση στη Νότια Ελλάδα ξεγέρθηκαν και οι Σουλιώτες στην Ήπειρο καθώς και οι Θεσσαλοί και οι Μακεδόνες. Ωστόσο, η έλλειψη οργάνωσης και η παρουσία ισχυρών οθωμανικών δυνάμεων στις περιοχές αυτές οδήγησε τις επαναστατικές κινήσεις σε αποτυχία.

Ο Εμμανουήλ Παπάς

Η επανάσταση στην Ήπειρο,
τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία

Μάρτιος 1821: Επανάσταση στη
Μακεδονία

Απρίλιος 1822: Καταστροφή της
Νάουσας

Ιουλίου 1822: Μάχη στο Πέτα

Στην Ήπειρο οι εμπειροπόλεμοι Σουλιώτες, οι οποίοι από τον Δεκέμβριο του 1820 βρίσκονταν ξανά στο Σούλι, επαναστάτησαν. Τον ίδιο μήνα χτύπησαν τους Τούρκους, αποκόπτοντας την επικοινωνία των Ιωαννίνων με την Άρτα και την Πρέβεζα. Κατόπιν επιτέθηκαν έναντι της Πάργας και της Άρτας, που ήταν σημαντικές πόλεις της περιοχής, αλλά δεν μπόρεσαν να τις κυριεύσουν. Κατάφεραν, ωστόσο, να νικήσουν τον οθωμανικό

στρατό στη θέση Πέντε Πηγάδια. Στα τέλη του 1821, οι Αλβανοί σύμμαχοι τους τούς εγκατέλειψαν και οι Σουλιώτες έμειναν αβοήθητοι. Υπέγραψαν τότε τρίμηνη ανακωχή με τους Οθωμανούς και επέστρεψαν αποκαρδιωμένοι στον ορεινό τόπο τους.

Μετά την εξόντωση του Αλή Πασά, ο Χουρσίτ Πασάς ετοιμαζόταν να περάσει με τα στρατεύματά του στην Πελοπόννησο, προκειμένου να καταπνίξει την Επανάσταση. Τότε Έλληνες και Φιλέλληνες αγωνιστές, με επικεφαλής τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, προσπάθησαν να τον εμποδίσουν. Όμως ο οθωμανικός στρατός ήταν πολυάριθμος και οι ελληνικές δυνάμεις, χωρίς να έχουν την απαιτούμενη οργάνωση, νικήθηκαν στη μάχη του Πέτα στις 4 Ιουλίου του 1822. Περίπου το 1/3

των Ελλήνων αγωνιστών σκοτώθηκε, αρκετοί άλλοι αιχμαλωτίσθηκαν, ενώ άνοιξε ο δρόμος για την κατάληψη της Δυτικής Ελλάδας καθώς και για την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου από τους Τούρκους. Επίσης, 68 από τους 93 Φιλέλληνες μαζί με τον αρχηγό τους Ανδρέα Δάνια έπεσαν στο πεδίο της μάχης. Η βαριά ήττα έκανε τους Σουλιώτες να συνθηκολογήσουν τον Σεπτέμβριο του 1822, εγκαταλείποντας οριστικά το Σούλι.

Η Θεσσαλία εξεγέρθηκε το Μάιο του 1821. Υπό την ηγεσία των Φιλικών Άνθιμου Γαζή και Κυριάκου Μπασδέκη, επαναστάτησαν οι κάτοικοι του Πηλίου, ενθαρρυμένοι από την έλευση πλοίων από την Ύδρα. Πολιόρκησαν τον Βόλο και το Βελεστίνο, αλλά διασκορπίστηκαν όταν κινήθηκε εναντίον τους ο Μαχ-

μούτ ή Δράμαλης από την κοντινή Λάρισα, που ήταν ισχυρή οθωμανική στρατιωτική βάση.

Τον ίδιο μήνα εξεγέρθηκε και η **Μακεδονία** εναντίον των Τούρκων, με πρωτοστάτη τον Σερραίο μεγαλέμπορο Εμμανουήλ Παπά, που είχε οριστεί από τη Φιλική Εταιρεία αρχηγός του Αγώνα στη Χαλκιδική. Τον Μάρτιο του 1821 ο Εμμανουήλ Παπάς αναχώρησε με όπλα και πολεμοφόδια από την Κωνσταντινούπολη για το Άγιο Όρος, όπου σε γενική συνέλευση ανακηρύχθηκε «αρχηγός και υπερασπιστής» της Μακεδονίας και κήρυξε επίσημα την Επανάσταση. Με ορμητήριο το Άγιο Όρος, ξεσήκωσε τον Πολύγυρο και τη Σιθωνία, φτάνοντας μέχρι τα περικόρια της Θεσσαλονίκης.

Οι Τούρκοι αντέδρασαν αφοπλίζοντας τους κατοίκους, συλλαμβά-

νοντας προεστούς και καταστρέφοντας χωριά των περιοχών αυτών. Οι επαναστάτες πολέμησαν με τα οθωμανικά στρατεύματα στα Βασιλικά και στην Κασσάνδρα, ηττήθηκαν όμως και διαλύθηκαν.

Τουρκικές δυνάμεις πολιορκήσαν τη Νάουσα, όπου είχαν καταφύγει αγωνιστές σμίγοντας με τον αρματολό Τσάμη Καρατάσο και τον πρόκριτο Ζαφειράκη Λογοθέτη. Οι Τούρκοι την κυρίευσαν τον Απρίλιο του 1822. Η πόλη καταστράφηκε και γυναίκες μαζί με τα παιδιά τους, για ν' αποφύγουν την αιχμαλωσία, έπεσαν στον γκρεμό της Αράπιτσας. Η εξέγερση στο Βορρά είχε κατασταλεί. Η επαναστατική δραστηριότητα περιορίστηκε στην Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και σε νησιά του Αιγαίου.

Γλωσσάρι

Ορμητήριο: Τόπος από τον οποίο εξορμά κανείς

 Οι πηγές αφηγούνται...

1.Επιστολή του εικοσιτετράχρονου ξενιτεμένου Μακεδόνα Αναστασίου Εμμ. Παπά από τις Σέρρες. Γράφει στον αδελφό του Αθανάσιο: Βιέννη, 18 Απριλίου 1821:

«Μια γυναικεία μορφή στεκόταν πάντα μπροστά στα μάτια μου θλιμμένη, κλαμένη, πληγωμένη, βαριά αλυσοδεμένη. Πάντα με κοίταζε με βλέμμα ατενές χωρίς να μου μιλεί. Αλλά τέλος, πριν από λίγες μέρες, μου είπε θυμωμένα: Παιδί μου, πάψε να είσαι σκυνθρωπός! Πάψε να είσαι μόνο ο Αναστάσιος Εμμ. Παπά, ο γιος του κα-

καλού σου πατέρα! Είσαι ένας Μακεδόνας και το καθήκον σε καλεί. Αίσχος κι' ανεξίτηλη ντροπή θα είναι για σένα, εάν μείνεις αδιάφορος σ' αυτήν την ευκαιρία. Εμπρός λοιπόν, αγαπημένο μου παιδί! Δείξε πως είσαι ένας Μακεδόνας! Γίνου ένας Αριστόδημος και κάτω απ' αυτό το όνομα πολέμα για την Πατρίδα! Μη φοβάσαι τι θα πουν οι συγγενείς σου. Η μητέρα σου, ο πατέρας σου, όλα τ' αδέρφια σου αντί να σε μοιρολογήσουν, αν πέσεις για την Πατρίδα, θα μιμηθούν το παράδειγμα του Ξενοφώντος, το παράδειγμα της Σπαρτιάτισσας μητέρας, και αν για μια στιγμή κλάψουν και πενθήσουν, πάντα θα τους παρηγορεί η αξιοθαύμαστη απόφασή σου, εφ' όσον εσύ χωρίς καμιά άλλη αιτία, παρά μέσα από την αγάπη, τη φιλία και κάθε ησυ-

χία που σε περιβάλλουν, ξεκινάς εν τούτοις και τραβάς προς τον υπέροχο σκοπό! Αριστόδημε, ο φοίνιξ σου φωνάζει: Μάχου υπέρ πατρίδος! Μη διστάζεις, μη δειλιάζεις με τη σκέψη ότι μπορεί να είσαι ο τελευταίος. Όρμα απάνω στον εχθρό σαν ένας Μακεδόνας, φκιάξε αργυρές ασπίδες, ξαναζωντάνεψε την αήττητη φάλαγγα. Τι το όφελος να καλοζείς στα ξένα και να στερείσαι για πάντα την Πατρίδα σου!». Γεωργίου Λαίου, Ανέκδοτες επιστολές και έγγραφα του 1821, Αθήνα 1958, σσ. 92-94. Η πηγή περιέχεται στη μελέτη του Απόστολου Βακαλόπουλου, Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 101-102.

2. Επιστολή του Μεχμέτ Εμίν Πα-

**σὰ προς τον Ιεροδίκη της Βέροι-
ας (απόδοση στα νέα ελληνικά)
«Γνωστοποιείται ότι οι απαίσιοι ά-
πιστοι της Νάουσας και των γύρω
χωριών, αφού αποτίναξαν εδώ και
δύο μήνες την υποτέλεια, εκτρά-
πηκαν σε ανταρσία και επανάστα-
ση. Για να πατάξω και να εξοντώ-
σω την κίνηση αυτή εκστράτευσά
αυτοπροσώπως, με εντολή του
Σουλτάνου, στη Θεσσαλονίκη με
πολυάριθμο στρατό και εδώ και ει-
κοσιτέσσερις μέρες πολεμάμε
τους επαναστάτες και τους έχουμε
περικυκλώσει. Ήδη με τη βοήθεια
του παντοδυνάμου Αλλάχ και την
ευλογία του ισχυρότατου Σουλτά-
νου, οι στρατιώτες μας, κατά τις
επιθέσεις τους εναντίον τους, βγή-
καν απ' όλες τις μάχες νικητές και
τροπαιούχοι, κατατροπώνοντας
τους απαίσιους εχθρούς».**

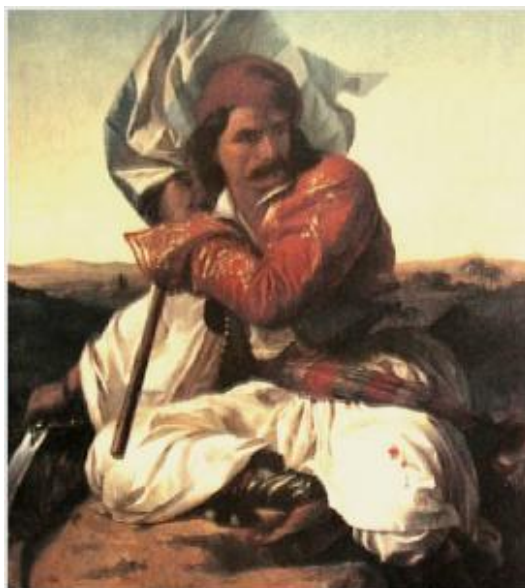
Ι.Κ. Βασδραβέλλη, Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ ανεξαρτησίας αγώνας 1796-1832, Θεσσαλονίκη 1950, δεύτερη έκδοση, σσ. 257-258. Η πηγή περιέχεται στη μελέτη του Απόστολου Βακαλόπουλου, Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασεως, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 416.

 Ματιά στο παρελθόν

Η καθημερινή διαβίωση των αγωνιστών

Οι Έλληνες πολεμιστές τρέφονταν συνήθως φτωχικά. Το καθημερινό τους συσσίτιο ήταν λίγο ψωμί και λίγο αλεύρι από αλεσμένα όσπρια, που το έβραζαν με λάδι και κρεμμύδια για να το κάνουν κουρκούτι. Όταν ξεκινούσαν για μακρινές εκστρατείες, έπαιρναν μαζί τους λι-

γοστό φαγητό, τα όπλα, τα ρούχα και την κάπα τους. Ένα κομμάτι παξιμάδι ή ψωμί και ένα κρεμμύδι αποτελούσε συνήθως αρκετή τροφή για μια μέρα. Τα ελληνικά πλοία φρόντιζαν για τον εφοδιασμό των αγωνιστών με τρόφιμα από τα εύφορα νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Ασύγκριτα δυσκολότερη ήταν η κατάσταση για τους τραυματίες, καθώς γιατροί σπανίως υπήρχαν και τα φάρμακα ήταν λιγοστά. Έτσι, τα γιατροσόφια αποδεικνύονταν πολλές φορές το μοναδικό μέσο θεραπείας.

▲
Ο Τσάμης
Καρατάσος,
Αθήνα,
Εθνικό
Ιστορικό
Μουσείο

▲
Ο Ανα-
στάσιος
Καρα-
τάσος

▲
Φωτογραφία
του αγάλματος
προς τιμήν
των γυναικό-
παιδων της
Ναουσας που
έχασαν τη ζωή
τους το 1822

- 1: Μεσολόγγι**
- 2: Πρέβεζα**
- 3: Άρτα**
- 4: Πάργα**
- 5: Ιωάννινα**
- 6: Νάουσα**
- 7: Πολύγυρος**
- 8: Άγιον Όρος**
- 9: Σιθωνία**
- 10: Κασσάνδρα**
- 11: Βόλος**

 Η Επανάσταση στις άλλες εστίες του Ελληνισμού

Ερωτήματα

- Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;
- Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;

Κεφάλαιο 7

Η άλωση της Τριπολιτσάς

Οι Έλληνες επαναστάτες στην Πελοπόννησο με επικεφαλής τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη αποφάσισαν να πολιορκήσουν την Τριπολιτσά, που ήταν η στρατιωτική έδρα των Τούρκων στην περιοχή. Η άλωση της, τον Σεπτέμβριο του 1821, τόνωσε το ηθικό των Ελλήνων.

Η ελληνική σημαία υψώνεται στην Τριπολιτσά, ζωγραφική αναπαράσταση από τον Πέτερ Φον Ες

Απρίλιος 1821 23 Σεπτεμβρίου 1821

Ξεκινά η
άλωση της
Τριπολιτσάς

Άλωση της
Τριπολιτσάς

Με το ξέσπασμα της Επανάστασης του 1821 στην Πελοπόννησο, ο Χουρσίτ Πασάς έστειλε 3.500 στρατιώτες να υπερασπιστούν την Τριπολιτσά (Τρίπολη), όπου είχε και την οικογένειά του.

Οι επαναστατημένοι Έλληνες πάλι, αφού κατέλαβαν την Καλαμάτα, έκαναν σύσκεψη για τις παραπέρα ενέργειές τους. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης πρότεινε να πολιορκήσουν την Τριπολιτσά, που ήταν η κεντρική διοικητική, εμπορική και στρατιωτική έδρα των Τούρκων στην Πελοπόννησο. Πίστευε πως

αν οι Έλληνες κατόρθωναν να την κυριεύσουν, θα αποδυναμώνονταν και τα υπόλοιπα κάστρα της περιοχής. Έτσι, επαναστάτες με επικεφαλής τον Κολοκοτρώνη κινήθηκαν προς την Τριπολιτσά, έστησαν στρατόπεδα στα βουνά γύρω από αυτήν και η πολιορκία άρχισε. Μετά την ήττα των Τούρκων στο Βαλτέτσι, κοντά στην Τριπολιτσά, οι Έλληνες αγωνιστές μπόρεσαν να προωθηθούν πιο κοντά στην πόλη.

Στην πολιορκία συμμετείχε και ο Δημήτριος Υψηλάντης, που είχε αναλάβει την αρχηγία του Αγώνα, ενώ τα τέσσερα κεντρικά στρατόπεδα διηύθυναν ο Κολοκοτρώνης, ο Αναγνωσταράς (Αναγνώστης Παπαγεωργίου), ο Παναγιώτης Γιατράκος και ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης. Επίσης, είχαν σταλεί ελληνικές δυνάμεις στα Μέγαρα, για να ε-

μποδίσουν τουρκικές ενισχύσεις να φτάσουν στην Τριπολιτσά από την Αθήνα.

Όσο περνούσε ο καιρός, η πολιορκία γινόταν πιο στενή. Στην πόλη τα τρόφιμα λιγόστεψαν και άρχισε η διχόνοια. Η Τριπολιτσά έπεσε στα χέρια των επαναστατών στις 23 Σεπτεμβρίου του 1821. Ακολούθησαν σφαγές και λεηλασίες. Οπλισμένοι οι Έλληνες, μπήκαν στην πόλη χτυπώντας τους Τούρκους, που οχυρώθηκαν στα σπίτια τους. Οι Οθωμανοί που κλείστηκαν στον κεντρικό πύργο, τη Μεγάλη Τάπια, παραδόθηκαν έπειτα από τρεις ημέρες από έλλειψη νερού.

Η άλωση της Τριπολιτσάς, έξι μήνες από την έναρξη της Επανάστασης, ήταν ιδιαίτερα σημαντική, καθώς είχε συντριβεί η βασική στρατιωτική βάση του οθωμανικού

στρατού στην Πελοπόννησο και χιλιάδες τουρκικά όπλα πέρασαν στην κατοχή των Ελλήνων, τονώνοντας το ηθικό τους. Οι εξεγερμένοι πίστεψαν πια πως οι Τούρκοι δεν ήταν ακατανίκητοι. Στη συνέχεια, οι νικητές της Τριπολιτσάς στράφηκαν στα περιφερειακά κάστρα της Πελοποννήσου, για να τα πολιορκήσουν.

Γλωσσάρι

Τριπολιτσά: Σημαντικό διοικητικό, στρατιωτικό και οικονομικό κέντρο της Πελοποννήσου. Η Τριπολιτσά αποτελούσε μεγάλη πόλη για τα δεδομένα της εποχής με χριστιανικό, μουσουλμανικό και εβραϊκό πληθυσμό. Σήμερα η πόλη ονομάζεται **Τρίπολη**

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Άφιξη του Άγγλου Φιλέλληνα Τόμας Γκόρντον στο ελληνικό στρατόπεδο της Τριπολιτσάς (μεσα Αυγούστου 1821)

«Τότε ο Ιγγλέζος, δακρύσας, εφώναξεν: Ευτυχής εγώ οπού είδον με τους οφθαλμούς μου, όσα ανεγίγνωσκον και ήκουον από τους προγόνους μου και από την ιστορίαν. Μακάριος και συ, Υψηλάντα, είπεν εις τον πρίγκιπα. Σύ είσαι ο Λεωνίδας επί της κεφαλής των Σπαρτιατών και ο Θεμιστοκλής και Μιλτιάδης και Περικλής επάνω των Αθηναίων».

Γ. Σακελλαρίου, Φιλική Εταιρεία, Οδησός 1909, σσ. 253-255. Η πηγή περιέχεται στη μελέτη του Απόστολου Βακαλόπουλου,

Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 245.

2. Ο Κολοκοτρώνης μιλά για την Επανάσταση και τους αγωνιστές «Μίαν φοράν, όταν επήραμεν το Ναύπλιον, ήλθε ο Άμιλτων να με ιδή, μου είπε ότι: "Πρέπει οι Έλληνες να ζητήσουν συμβιβασμόν, και η Αγγλία να μεσιτεύση". Εγώ του αποκρίθηκα, ότι: "Αυτό δεν γίνεται ποτέ, ελευθερία ή θάνατος. Εμείς καπιτάν Άμιλτων, ποτέ συμβιβασμόν δεν εκάμαμεν με τους Τούρκους. Άλλους έκοψε, άλλους εσκλάβωσε με το σπαθί και άλλοι, καθώς εμείς, εζούσαμε ελεύθεροι από γενεά σε γενεά. Ο βασιλεύς μας εσκοτώθη, καμμία συνθήκη δεν έκαμε, η φρουρά του είχε παντοτεινόν πόλεμον με τους Τούρ-

κους και δύο φρούρια ήτον πάντοτε ανυπότακτα". Με είπε: "Ποια είναι η βασιλική φρουρά του, ποία είναι τα φρούρια;". "Η φρουρά του βασιλέως μας είναι οι λεγόμενοι Κλέφται, τα φρούρια η Μάνη και το Σούλι και τα βουνά". Έτσι δεν με ωμίλησε πλέον. Ο κόσμος μας έλεγε τρελλούς. Ημείς αν δεν είμεθα τρελλοί δεν εκάναμεν την επανάστασιν, διατί ηθέλαμεν συλλογισθή πρώτον διά πολεμοφόδια, καβαλαρία μας, πυροβολικό μας, πυριτοθήκαις μας, τα μαγαζιά μας, ηθέλαμεν λογαριάσει την δύναμιν την εδική μας, την τούρκικη δύναμη. Τώρα οπού ενικήσαμεν, οπού ετελειώσαμεν με καλά τον πόλεμο μας, μακαριζόμεθα, επαινώμεθα. Αν δεν ευτυχούσαμεν ηθέλαμεν τρώγει κατάραις, αναθέματα».

Κολοκοτρώνη Απομνημονεύματα,

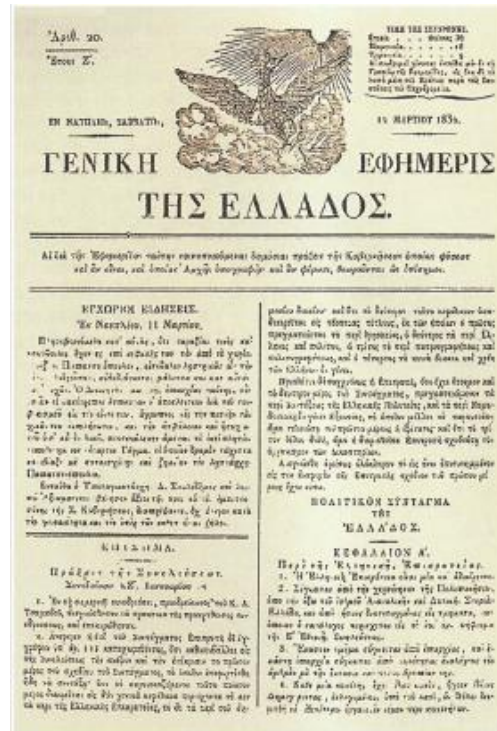
**Καταγραφή Γ. Τερτσέτη, επιμέλεια
Τάσος Βουρνάς, Αθήνα 1983, σ.
178.**

 Ματιά στο παρελθόν

**Οι εφημερίδες στην Επανάσταση
Η έκδοση εφημερίδων γνώρισε με-
γάλη άνθιση την περίοδο της Με-
γάλης Επανάστασης του 1821.**

**Συνδέθηκε, μάλιστα, με την υπερά-
σπιση των εθνικών δικαίων και την
ενημέρωση των ξένων για την ελ-
ληνική υπόθεση. Το πρώτο Εθνικό
Τυπογραφείο λειτούργησε στην Αί-
γινα. Από την πλούσια εκδοτική
δραστηριότητα της εποχής αξίζει
να εστιάσουμε στην «Γενική Εφη-
μερίδα της Ελλάδος», την πρώτη
ουσιαστικά επίσημη ελληνική εφη-
μερίδα καθώς και στα «Ελληνικά
Χρονικά», τα οποία εξέδιδε στο Με-**

σολόγγι ο Ελβετός Φιλέλληνας Ιάκωβος Μάγερ. Η εφημερίδα του Μάγερ διέκοψε την κυκλοφορία της στις αρχές του 1826, λόγω της καταστροφής των εγκαταστάσεών της από τουρκικό βλήμα.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

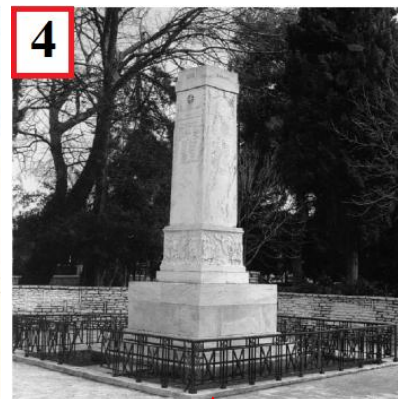
Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

2
Ο Κολοκο-
τρώνης πα-
ρατηρεί τους
άνδρες του
που διασκε-
δάζουν, σύν-
θεση του Πέ-
τερ φον Ες

3
Μνημείο
της μάχης
στο Βαλ-
τέτσι

4
Μνημείο
των Ηρώ-
ων στην
Πλατεία
Άρεως
στην Τρί-
πολη

👉 Ερωτήματα

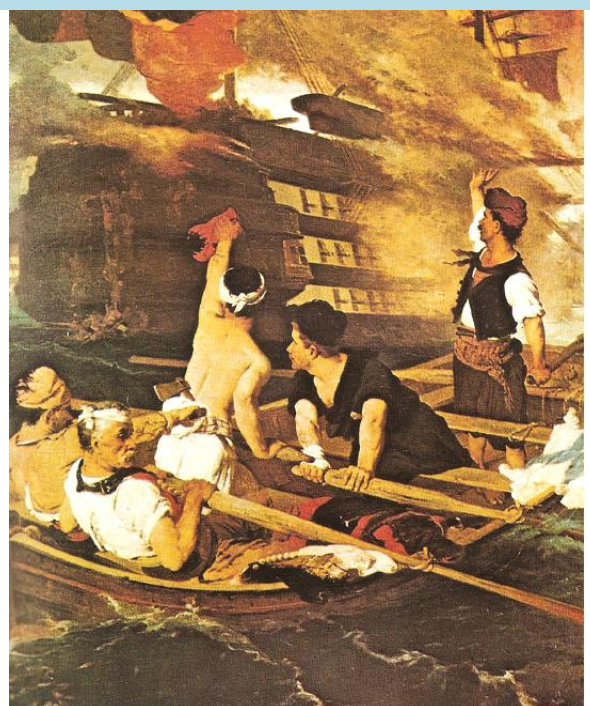
- Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσας από τους Έλληνες;
- Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;

Κεφάλαιο 8

Οι αγώνες του Κανάρη

Από τις ναυτικές επιχειρήσεις του ελληνικού στόλου ξεχωρίζουν οι καταδρομικές ενέργειες του Κωνσταντίνου Κανάρη. Ο μπουρλοτιέρης από τα Ψαρά πραγματοποίησε πολλές παράτολμες αποστολές, όπως η πυρπόληση της ναυαρχίδας του τουρκικού στόλου, η οποία μάλιστα ονομαζόταν «Μπουρλότα σαϊμάζι» (καταφρονήτρα των πυρπολικών).

Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη, πίνακας του Νικηφόρου Λύτρα, Αθήνα, συλλογή Ι. Σερπιέρη

Ιούνιος 1822

1824-1825

Ανατίναξη
τουρκικής
ναυαρχίδας
από τον Κανάρη

Οι επιχειρήσεις των ελληνικών πυρπολικών συνεχίζονται

Καθώς διέθεταν κυρίως εμπορικά πλοία, οι Έλληνες καπετάνιοι αντιμετώπιζαν τα μεγαλύτερα σε όγκο τουρκικά και αιγυπτιακά πολεμικά με τα πυρπολικά ή μπουρλότα. Επρόκειτο για μικρά σκάφη, γεμάτα με εκρηκτικά υλικά, που τα άναβαν και στη συνέχεια τα έσπρωχναν προς τα εχθρικά καράβια για να τα κάψουν.

Κατά την Επανάσταση του 1821, οι Έλληνες ναυτικοί τελειοποίησαν την κατασκευή των πυρπολικών

και τα επάνδρωσαν με ριψοκίνδυνους εθελοντές, τους μπουρλοτιέρηδες. Στην αρχή το πυρπολικό πλησίαζε αθόρυβα το εχθρικό πλοίο τη νύχτα και το εμβόλιζε ή προσδενόταν επάνω του με γάντζους. Κατόπιν οι μπουρλοτιέρηδες το εγκατέλειπαν, ενώ ο κυβερνήτης έφευγε τελευταίος ανάβοντας το φιλίλι με δαυλό.

Αργότερα τα πυρπολικά χρησιμοποιήθηκαν και κατά τη διάρκεια της ημέρας σε ναυμαχίες. Συνήθως προπορεύονταν από τον υπόλοιπο στόλο, επέλεγαν το στόχο τους και πραγματοποιούσαν επιθέσεις με ελιγμούς. Η εμφάνισή τους προκάλούσε τρόμο στα εχθρικά καράβια. Από τις 59 συνολικά επιχειρήσεις πυρπόλησης, οι 39 είχαν επιτυχία.

Πρώτος χρησιμοποίησε πυρπολικό ο Ψαριανός Δημήτριος Παπα-

νικολής, το Μάιο του 1821 στη ναυμαχία της Ερεσσού. Γνωστότερος όμως για τη δράση του έγινε ο Κωνσταντίνος Κανάρης από τα Ψαρά.

Όταν άρχισε η Επανάσταση, ο Κανάρης εγκατέλειψε το εμπορικό ναυτικό, όπου ήταν πλοίαρχος και πήρε μέρος σε καταδρομές εναντίον των Τούρκων. Τον Ιούνιο του 1822 ανατίναξε με το πυρπολικό του στο λιμάνι της κατεστραμμένης Χίου τη ναυαρχίδα του τουρκικού στόλου, στην οποία βρήκαν το θάνατο ο αρχιναύαρχος Καρά Αλής με περίπου 2.000 Οθωμανούς ναύτες και στρατιώτες που γιόρταζαν το Μπαϊράμι, τη μεγαλύτερη θρησκευτική γιορτή των Μουσουλμάνων. Ήταν η εκδίκηση των Ελλήνων για την καταστροφή της Χίου λίγους μήνες νωρίτερα.

Τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου ο Κανάρης πυρπόλησε στην Τένεδο την αντιναυαρχίδα του νέου Τούρκου ναυάρχου, με αποτέλεσμα ο οθωμανικός στόλος να κλειστεί στην έδρα του στα Δαρδανέλια. Το 1824 ο Κανάρης κατέστρεψε δύο ακόμη τουρκικά πολεμικά πλοία στη Σάμο και στη Μυτιλήνη, ενώ το 1826 τραυματίστηκε σε επίθεση εναντίον μιας τουρκικής φρεγάτας και κινδύνεψε να αιχμαλωτιστεί.

Ο Κανάρης είχε προτείνει, τον Αύγουστο του 1825, οι Έλληνες να πυρπολήσουν τον αιγυπτιακό στόλο μέσα στη βάση του, στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας. Σύμφωνα με το σχέδιο του, τρία πυρπολικά και δύο πολεμικά καράβια κατευθύνθηκαν προς την Αίγυπτο και πλησίασαν την Αλεξάνδρεια. Στο λιμάνι μπήκε μόνον αυτός με το πυρπολικό του

αλλά αναγκάστηκε να του βάλει πρόωρα φωτιά, καθώς ο ευνοϊκός άνεμος είχε κοπάσει και η επιχείρηση είχε γίνει αντιληπτή από ένα γαλλικό πολεμικό, που άρχισε να τους κανονιοβολεί.

Μετά την Απελευθέρωση, ο Κανάρης διορίστηκε αρχηγός του στόλου των πυρπολικών. Αργότερα έγινε ναύαρχος, φτάνοντας μέχρι το αξίωμα του πρωθυπουργού. Το ελληνικό κράτος, για να τον τιμήσει, έδωσε το όνομά του σε τρία πολεμικά σκάφη.

Γλωσσάρι

Εμβολίζω: Χτυπώ και ανοίγω τρύπα σε εχθρικό καράβι με έμβολο.

Ερεσσός: Περιοχή της Λέσβου.

Δαρδανέλια: Έτσι ονομάζεται ο Ελλήσποντος, το στενό που χωρίζει τη Θράκη από τη Μικρά Ασία.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ύμνος στον Κανάρη

.....

**«Στενόν, στενόν το πέλαγος
Ο τρόμος κάμνει. πέφτει
Ένα καράβι επάνω
Εις τ' άλλο και συντρίβονται.
Πνίγονται οι ναύται.**

**Ω! πως από τα μάτια μου
Ταχέως εχάθη ο στόλος.
Πλέον δεν ξανοίγω τώρα
Παρά καπνούς και φλόγας
Ουρανομήκεις.**

**Έξω από την θαλάσσιον
Πυρκαϊάν νικήτριαι
Ιδού πάλιν εκβαίνουν
Σωσμένοι η δύο κατάμαυροι
Θαυμάσιαι πώραι.**

.....
**ΚΑΝΑΡΙ! - και τα σπήλαια
της γης εβόουν, Κανάρι. -
Και των αιώνων τα όργανα
Ίσως θέλει αντηχήσουν
Πάντα Κανάρι».**

**Ανδρέα Κάλβου, Τα Ηφαίστεια, Ά-
παντα, εισαγωγή Κωνσταντίνου
Τσάτσου, Οργανισμός Εκδόσεως
Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1979,
σσ. 179-180.**

Ματιά στο παρελθόν

**Στις 21 Ιουνίου του 1824 η Επανά-
σταση γνώρισε μία από τις χειρό-
τερες στιγμές της. Τούρκοι στρα-
τιώτες αποβιβάστηκαν στο νησί
των Ψαρών και το κατέστρεψαν ο-
λοκληρωτικά. Περισσότεροι από
τους μισούς κατοίκους του νησιού
(συνολικός πληθυσμός 30.000)**

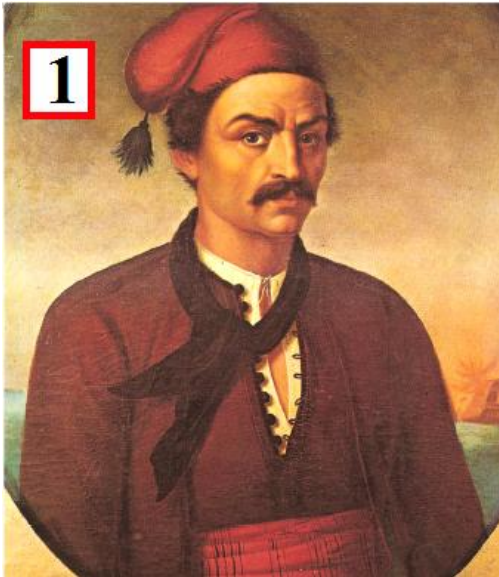
σκοτώθηκαν, ενώ οι υπόλοιποι αιχμαλωτίσθηκαν ή έγιναν προσφυγες. Ο εθνικός ποιητής Διονύσιος Σολωμός θρήνησε με το παρακάτω ποίημα τη μεγάλη καταστροφή:

Η καταστροφή των Ψαρών

«Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
Περπατώντας η Δόξα μονάχη
Μελετά τα λαμπρά παλληκάρια
Και στην κόμη στεφάνι φορεί
Γεναμένο από λίγα χορτάρια
Που είχαν μείνει στην έρημη γη».
Διονυσίου Σολωμού. Άπαντα, τόμ. 1, Ποιήματα, Αθή-να 1993, στ' έκδοση, σ. 139.

Η καταστροφή των Ψαρών, έργο λαϊκού ζωγράφου, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

1
Ο Κωνσταν-
τίνος Κανά-
ρης

2
Ο Κανάρης πυρπο-
λεί τον τουρκικό στό-
λο στη Χίο, λεπτομέ-
ρεια από την Αίθου-
σα των Τροπαίων,
Βουλή των Ελλήνων

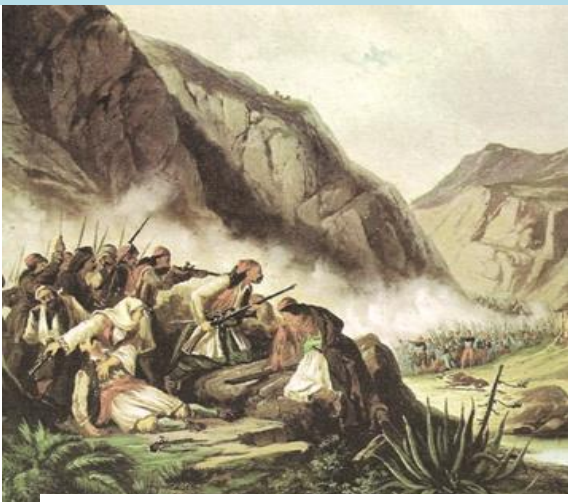
👉 Ερωτήματα

- Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;
- Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;

Κεφάλαιο 9

Η εκστρατεία του Δράμαλη – Δερβενάκια

Οι αρχικές επιτυχίες των Ελλήνων επαναστατών θορύβησαν την Υψηλή Πύλη. Την άνοιξη του 1822 στάλθηκε στη Στερεά Ελλάδα, επικεφαλής πολυάριθμης στρατιωτικής δύναμης, ο Δράμαλης με σκοπό να καταστείλει την Επανάσταση. Παγιδεύτηκε όμως και γνώρισε βαριά ήττα στα Δερβενάκια, στις 26 Ιουλίου του 1822.

Τα Δερβενάκια
σήμερα

Θεόδωρος Βρυζάκης, Η μάχη
στα Δερβενάκια

Άνοιξη 1822

26 Ιουλίου 1822

Εκστρατεία
Δράμαλη

Μάχη στα Δερ-
βενάκια

Κατά τη διάρκεια του 1821, οι Τούρκοι επιχείρησαν να στείλουν στην Πελοπόννησο τρία ασκέρια, για να καταπνίξουν την Επανάσταση. Κανένα τους όμως δεν κατάφερε να φτάσει στον προορισμό του, λόγω της ένοπλης αντίστασης των Ελλήνων αγωνιστών της Στερεάς Ελλάδας. Το ένα από αυτά διοικούσε ο Μαχμούτ, που ονομαζόταν και Δράμαλης επειδή καταγόταν από τη Δράμα.

Ο Δράμαλης ήταν πασάς της Λάρισας και διέθετε στρατιωτική πείρα από προηγούμενες επιχειρήσεις στη Σερβία, στις οποίες συμμετείχε. Αφού κατέστειλε τα επαναστατικά κινήματα στο Πήλιο, στα Άγραφα και στον Ασπροπόταμο, διορίστηκε αρχηγός της εκστρατείας στην Πελοπόννησο.

Έτσι την άνοιξη του 1822, αφού συγκέντρωσε στην Υπάτη 18.000 στρατιώτες (πεζούς και ιππείς), πυροβόλα και εκατοντάδες μεταφορικά ζώα, κατευθύνθηκε νότια. Ο Δράμαλης πυρπόλησε τη Θήβα και μεσω των Μεγάρων πέρασε με τον πολυάριθμο στρατό του στην Κόρινθο. Από εκεί έφτασε μέχρι το Άργος χωρίς να συναντήσει αντίσταση.

Τότε ο Κολοκοτρώνης μαζί με άλλους αγωνιστές έθεσε υπό τον έ-

**λεγχο του τις διαβάσεις και τα πε-
ράσματα, απομονώνοντας τη στρα-
τιά του Δράμαλη στην πεδιάδα της
Αργολίδας. Ταυτόχρονα, μέσα στο
φρούριο του Άργους κλείστηκαν έ-
νοπλοι με αρχηγούς τον Δημήτριο
Υψηλάντη και τον Πάνο, γιο του Θε-
όδωρου Κολοκοτρώνη. Οι επανα-
στάτες, εφαρμόζοντας την τακτική
της «καμένης γης, έκαψαν τα γεννή-
ματα και τα αποθηκευμένα σιτηρά.**

**Εξαντλημένοι από την πολιορκία
του κάστρου, από την έλλειψη τρο-
φής και τις ασθένειες, οι Οθωμανοί
αποφάσισαν να επιστρέψουν στην
Κόρινθο. Όμως οι τέσσερις οδοί
διαφυγής είχαν καταληφθεί έγκαιρα
από τις ελληνικές δυνάμεις, με ε-
ντολή του Κολοκοτρώνη. Ο ίδιος έ-
πιασε το στενό των Δερβενακίων**

με 2.500 πολεμιστές, κρύβοντας μέσα σε θάμνους 800 από αυτούς. Αλλά και άλλοι οπλαρχηγοί, όπως ο Νικηταράς (Νικήτας Σταματελόπουλος), ο Παπαφλέσσας και ο αδελφός του Νικήτας Φλέσσας, κατέφθασαν για να βοηθήσουν.

Στις 26 Ιουλίου του 1822 έγινε φονική μάχη στα Δερβενάκια, κατά την οποία οι Τούρκοι στρατιώτες παγιδεύτηκαν. Όσοι κατάφεραν να σωθούν, κατέφυγαν στην Κόρινθο. Στα χέρια των Ελλήνων έπεσαν πολλά λάφυρα, ενώ ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ανακηρύχθηκε αρχιστράτηγος.

Έχοντας χάσει το 1/5 του στρατεύματος του, πολεμικό υλικό και πολλά ζώα, ο Δράμαλης πέθανε από τη λύπη του στην Κόρινθο. Η Επανάσταση για άλλη μια φορά είχε σωθεί.

Γλωσσάρι

Ασκέρι: Τμήματα στρατού (άτακτου).

Τακτική της «καμένης γης»: Η σκόπιμη καταστροφή των καλλιεργειών και ο αφανισμός των ζώων προκειμένου να εμποδιστεί ο ανεφοδιασμός του αντιπάλου.

Γεννήματα: Σιτηρά.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εμπυχώνει τους άνδρες του για ν' αντιμετωπίσουν τον Δράμαλη (απόδοση στα νέα ελληνικά)
«Έλληνες, τους είπε, σήμερα γεννηθήκαμε και σήμερα θα πεθάνουμε για τη σωτηρία της πατρίδας μας και για τη δική μας. Ακούστε τι πρέπει να κάνετε. Αμέσως να πάτε στα σπίτια σας να πάρετε το φαγη-

τό σας-διέταξα να σας δοθεί όπως και τα φυσέκια, αλλά να είστε έτοιμοι όλοι οι δυνατοί, τους δε αδύνατους και τα περιττά πράγματα, τα ζώα και τις κάπρες σας να τα στείλετε στο απέναντι βουνό του Αγίου Γεωργίου, όπου διέταξα να πάνε και τα δικά μου πράγματα. Εκεί θα είμαι και εκεί θα με βρείτε σε περίπτωση αποτυχίας, γεγονός που απεύχομαι. Αν ο εχθρός μας νικήσει εκεί θα μαζευτούμε, αυτό σας το λέω έτσι, για να γνωρίζετε τον τόπο, αλλά σας λέω και αυτό, ότι απόψε ήλθε στο όνειρο μου η τύχη της πατρίδας μας και μου είπε ότι θα πετύχουμε μεγαλύτερη νίκη από κάθε άλλη στο παρελθόν ή και στο μέλλον. Είμαι τόσο βέβαιος γι' αυτό που λέω, που σας συμβουλεύω να μην πάρετε ούτε τα άρματά σας, για να πάρουμε εκείνα των Τούρ-

κων. Σήμερα ο καθένας από εμάς θα καταδιώξει πολλούς, θα πάρετε λάφυρα πολλά και τους θησαυρούς του Αλή Πασά θα τους μοιράσετε με το φέσι, τα φλουριά των Τούρκων είναι χρήματα χριστιανικά. Τα είχε ο τύραννος της Ηπείρου που τα πήρε από τους αδελφούς μας ο Άγιος Θωμάς μας τα έστειλε και είναι κέρδος δικό μας. Αύριο τέτοια ώρα θα σας δω όλους με τα άρματα των Τούρκων, με τα άλογά τους, λαμπροφορεμένους με τα ρούχα τους. Ο Θεός είναι μαζί μας και να μη σας νοιάζει τίποτε. Πηγαίνετε να ετοιμαστείτε όπως σας είπα και να έλθετε εδώ όλοι να ξεκινήσουμε μαζί».

Φώτιου Χρυσανθόπουλου ή Φωτάκου, Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως, τόμ. 1, Αθήνα 1974, σσ. 356-357.

2. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εξιστορεί στον Γεώργιο Βαρνακιώτη τα γεγονότα σχετικά με τον αποκλεισμό και την καταστροφή της στρατιάς του Δράμαλη, 6 Αυγούστου 1822 (απόδοση στα νέα ελληνικά)

«Τη στιγμή αυτή τους έχουμε στενά περιορισμένους και βρίσκονται σε άθλια κατάσταση, στενοχωρημένοι και απελπισμένοι. Επειδή, αφού μπήκαν στα Δερβενάκια ανενόχλητοι, κατέλαβαν μόνον τον κάμπο της Κορίνθου, κάμπο μικρό και άκαρπο και κυρίως φέτος ολότελα γυμνό. Αμέσως εμείς εξαφανίσαμε απ' όλα τα περίχωρα τις προμήθειες και μέρος από τις σοδειές τις κάψαμε. Συνάμα καταλάβσαμε όλες τις δυνατές θέσεις. Στους Τούρκους παραχωρήσαμε και τον κάμπο του Άργους, γυμνό και αυτό και τους

πολεμούσαμε ώσπου ενδυναμώθηκαμε».

Απόστολος Βακαλόπουλος, Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 453-454.

 Ματιά στο παρελθόν

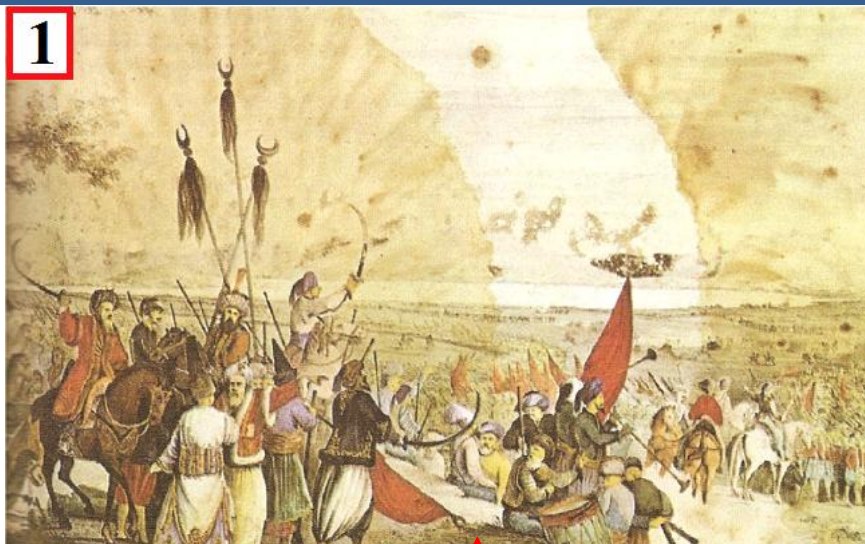
Οι σημαίες του Αγώνα

Στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 δεν χρησιμοποιήθηκε ένα είδος σημαίας. Αντίθετα, κάθε καπετάνιος και κάθε περιοχή συνήθιζαν να έχουν τη δική τους σημαία. Σ' αυτές δέσποζε κατά κανόνα το σημείο του Σταυρού καθώς και το σύνθημα «Ελευθερία ή Θάνατος». Η σημερινή ελληνική σημαία καθιερώθηκε το 1822 από το Σύνταγμα της Επιδαύρου, έχοντας

βεβαίως υποστεί με το πέρασμα του χρόνου ορισμένες τροποποιήσεις, λόγω των συνταγματικών αλλαγών στο πολίτευμα της χώρας.

Η πρώτη ελληνική επαναστατική σημαία (αριστερά), πολεμική σημαία των Σπετσών (μέση), πολεμική σημαία των Ψαρών (δεξιά)

Αλέξανδρος Ησαΐας, Η εκστρατεία του Δράμαλη στην πεδιάδα του Άργους, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

2

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

3

Ο Νικηταράς

👉 Ερωτήματα

- Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;
- Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμπυχώσει τους άνδρες του στα Δερβενάκια;

Κεφάλαιο 10

Ο Μάρκος Μπότσαρης

Στη διάρκεια του 1823 οι συγκρούσεις των Ελλήνων επαναστατών με τον οθωμανικό στρατό γενικεύτηκαν. Στη Στερεά Ελλάδα οι Έλληνες πολιορκήθηκαν από τους Τούρκους στο Μεσολόγγι. Εκεί ξεχώρισε για τη δράση του ο Μάρκος Μπότσαρης, ο οποίος σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια νυκτερινής αιφνιδιαστικής επίθεσης που επιχείρησε τον Αύγουστο του 1823.

Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη, πίνακας του Αθ. Ιατρίδη, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

τέλη Φθινοπώρου 1822

8-9 Αυγούστου 1823

Πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου από τους Τούρκους

Μάχη στο Κεφαλόβρυσο-θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη

Μετά την καταστροφή στη μάχη του Πέτα, στις 4 Ιουλίου του 1822, μέρος των αποδεκατισμένων ελληνικών δυνάμεων κατάφερε να φτάσει στο Μεσολόγγι και βάλθηκε να το οχυρώνει, ώστε να καθυστερήσουν οι Τούρκοι πολιορκώντας το.

Η ελληνική επαναστατική Κυβέρνηση, για ν' αντιμετωπίσει την κρίσιμη κατάσταση, διόρισε στρατηγό τον Μάρκο Μπότσαρη, ο οποίος καταγόταν από ονομαστή οικογένεια του Σουλίου. Ο Μπότσαρης,

στα τέλη του φθινοπώρου του 1822 ήρθε σ' επαφή με τον Τούρκο πασά Ομέρ Βρυώνη, που πολιορκούσε το Μεσολόγγι και άρχισε διαπραγματεύσεις μαζί του για την παράδοση της πόλης. Κέρδισε έτσι χρόνο, αναγκάζοντας τα οθωμανικά στρατεύματα όταν ήρθε ο χειμώνας να απόχωρήσουν προσωρινά.

Το καλοκαίρι του 1823 ο Σουλτάνος έστειλε στη Στερεά Ελλάδα τον Μουσταφά Πασά με πολυάριθμο στρατό και στόχο την άλωση του Μεσολογγίου. Οι τουρκικές δυνάμεις στρατοπέδευσαν στη θέση Κεφαλόβρυσο, κοντά στο Καρπενήσι. Την ίδια στιγμή οι Έλληνες οπλαρχηγοί ήταν διχασμένοι μεταξύ τους για την αρχιστρατηγία.

Μπροστά στον κίνδυνο που τους απειλούσε, ο Μπότσαρης κάλεσε τους οπλαρχηγούς να συμφιλιω-

θούν και ενωμένοι ν' απωθήσουν τους Τούρκους. Δίνοντας ο ίδιος το παράδειγμα, έσκισε το δίπλωμα της στρατηγίας του και τη νύχτα στις 8 Αυγούστου του 1823 έκανε αιφνιδιαστική επίθεση (γιουρούσι) στο οθωμανικό στρατόπεδο με λιγοστούς Σουλιώτες και γυμνές σπάθες.

Κατά τη διάρκεια όμως της επίθεσης ο Μπότσαρης έπεσε νεκρός από ένα εχθρικό βόλι και μεταφέρθηκε από παλικάρια του στο Μεσολόγγι, όπου και τάφηκε με τιμές. Στη μάχη αυτή οι Σουλιώτες εξόντωσαν εκατοντάδες Οθωμανούς στρατιώτες και κέρδισαν πολλά λάφυρα, επιβεβαιώνοντας τη φήμη τους ως γενναίων και αδάμαστων πολεμιστών. Η μάχη στο Κεφαλόβρυσο θεωρείται ως το σημαντικότερο πολεμικό γεγονός στη διάρκει-

α του 1823 στην περιοχή της Στερεάς Ελλάδας. Ωστόσο, ένας από τους γενναιότερους και τιμιότερους αγωνιστές της Επανάστασης, ο Μάρκος Μπότσαρης, είχε θυσιαστεί στον αγώνα για την ελευθερία.

Γλωσσάρι

Αποδεκατισμός: Μεγάλη καταστροφή.

Απωθώ: Απομακρύνω, αποκρούω.

Βόλι: Σφαίρα όπλου.

Οι πηγές αφηγούνται...

1.Εις Μάρκο Μπότσαρη

.....
«Στην πλάκα του Μάρκου καθίζει
η Δόξα λαμπράδες γιομάτη·
Κλεισμένο για πάντα το μάτι,
Οπούχε πολέμου φωτιά·
Ελάτε ν' ακούστε παιδιά!»

.....
Διονυσίου Σολωμού, Άπαντα, τόμ.

**1, Ποιήματα, Επιμέλεια-σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Αθήνα 1993
έκτη ανατύπωση, σ. 137.**

**2. Του Μάρκου Μπότσαρη
(Δημοτικό Τραγούδι)**

**«Θρήνος μεγάλος γένεται μέσα στο
Μεσολόγγι**

**τον Μάρκο παν στην εκκλησιά, το
Μάρκο παν στον τάφο**

**'ξηντα παπάδες παν μπροστά και
δέκα δεσποτάδες**

**κι από μεργιά Σουλιώτισσες τότε
μοιργιολογάνε».**

Ματιά στο παρελθόν

Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη

**Ο ηρωισμός και η ανιδιοτέλεια του
Μάρκου Μπότσαρη συγκίνησαν**

πολλούς Φιλέλληνες. Ο αμερικανός ποιητής Fitz- Greene Halleck για να τον τιμήσει έγραψε στα αγγλικά το ποίημα με τίτλο «Marco Bozzaris», ενώ ανάλογο ποίημα του αφιέρωσε και ο Ελβετός ποιητής Just Olivier. Επίσης, ο Επτανήσιος μουσικοσυνθέτης Παύλος Καρρέρ έγραψε το 1858 την όπερα «Μάρκος Μπότσαρης».

Ο τάφος του Μάρκου Μπότσαρη στον «Κήπο των Ηρώων» στο Μεσολόγγι

◀ Ο Μάρκος Μπότσαρης

2
▲
Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη, λιθογραφία του Πέτερ φον Ες

3
▲
Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη, πίνακας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου

4
▲
Ο Μπότσαρης επιτίθεται στο στρατόπεδο των Τούρκων, λεπτομέρεια, Αίθουσα των Τροπαίων, Βουλή των Ελλήνων

👉 Ερώτημα

- Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;

Κεφάλαιο 11

Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο - ο Παπαφλέσσας

Τον χειμώνα του 1824-1825 ο Ιμπραήμ Πασάς αποβιβάστηκε στην Πελοπόννησο. Η Επανάσταση περνούσε δύσκολες στιγμές. Τότε ο Παπαφλέσσας με τους άνδρες του οχυρώθηκαν στο Μανιάκι. Στην άνιση μάχη που ακολούθησε, ο Παπαφλέσσας έχασε τη ζωή του.

Ο Ιμπραήμ ασπάζεται τον νεκρό Παπαφλέσσα, ελαιογραφία του Α. Γεωργιάδη, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

1824-1825, χειμώνας

τέλη Μαΐου 1825

Ο Ιμπραήμ Πασάς αποβιβάζεται στη Μεθώνη

Μάχη στο Μανιάκι- θάνατος Παπαφλέσσα

Αφού κατέστειλαν την επανάσταση στην Κρήτη και κατέστρεψαν την Κάσο και τα Ψαρά, οι αιγυπτιακές δυνάμεις κινήθηκαν προς την Πελοπόννησο. Τον χειμώνα του 1824-1825 ο γιος του Μεχμέτ Αλή, Ιμπραήμ Πασάς, αποβιβάστηκε στη Μεθώνη με πολύ στρατό και εφόδια.

Την ίδια στιγμή οι Έλληνες επαναστάτες είχαν διχαστεί από τις εμφύλιες διαμάχες για την εξουσία, με αποκορύφωμα τη φυλάκιση του

Κολοκοτρώνη και άλλων γνωστών οπλαρχηγών. Καθώς ήταν απροετοίμαστοι, δεν μπόρεσαν να συγκρατήσουν τα τουρκοαιγυπτιακά στρατεύματα.

Με ορμητήριο τη Μεθώνη, ο Ιμπραήμ και οι Γάλλοι σύμβουλοι και επιτελείς του επιχείρησαν να κατάλάβουν τον όρμο του Ναυαρίνου, για την ασφάλεια των πλοίων τους. Στη συνέχεια, τα τουρκοαιγυπτιακά στρατεύματα περικύκλωσαν τα κάστρα χρησιμοποιώντας κανόνια και ανάγκασαν τους πολιορκημένους να τα παραδώσουν.

Μπροστά στον κίνδυνο να σβήσει η Επανάσταση, ο υπουργός των Εσωτερικών Παπαφλέσσας ζήτησε από την κυβέρνηση την απόφυλάκιση των οπλαρχηγών. Ο ίδιος πήγε στη Μεσσηνία και οχυρώθηκε με τους άνδρες του στο ο-

ρεινό χωριό Μανιάκι, αποφασισμένος να μην αφήσει τον Ιμπραήμ να περάσει στο εσωτερικό της Πελοποννήσου. Δίνοντας άνιση μάχη, στα τέλη Μαΐου του 1825, ο Παπαφλέσσας και οι συμπολεμιστές του πολέμησαν γενναία και έχασαν τη ζωή τους.

Μετά τη μάχη στο Μανιάκι, η κυβέρνηση αποφάσισε γενική αμνηστία. Οι φυλακισμένοι οπλαρχηγοί ελευθερώθηκαν και ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διορίστηκε αρχιστράτηγος. Ο Ιμπραήμ, ανεμπόδιστος, έφτασε στην Τριπολιτσά και δύο ημέρες μετά προχώρησε εναντίον του Ναυπλίου, της πρωτεύουσας των επαναστατών. Συγκρούστηκε όμως στους Μύλους της Αργολίδας με ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις, που είχαν επικεφαλής

τον Υψηλάντη και τον Μακρυγιάννη, και επέστρεψε στην Τριπολιτσά.

Ο Κολοκοτρώνης για ν' αντιμετωπίσει τον στρατό του Ιμπραήμ, που ήταν οργανωμένος σύμφωνα με ευρωπαϊκά πρότυπα, επέλεξε την τακτική του κλεφτοπόλεμου. Έλληνες ένοπλοι έκαναν αιφνιδιαστικές επιθέσεις κατά τις νυχτερινές κυρίως ώρες και προκαλούσαν στον εχθρό μεγάλες φθορές. Όμως είχε γίνει φανερό πως ο τρόπος αυτός του πολέμου δεν ήταν πλέον αποτελεσματικός. Έτσι, η επαναστατική Κυβέρνηση ανέθεσε την οργάνωση τακτικού στρατού στον Γάλλο συνταγματάρχη Κάρολο Φαβιέρο.

Γλωσσάρι

Αμνηστία: Η παραγραφή ποινικού ή πολιτικού αδικήματος με ειδικό νόμο.

Ναύπλιο: Παραθαλάσσια πόλη της Πελοποννήσου, πρωτεύουσα των επαναστατημένων Ελλήνων.

Κλεφτοπόλεμος: Πολεμική τακτική που βασιζόταν σε αιφνιδιαστικές επιθέσεις και χρησιμοποιήθηκε από τους κλέφτες στα χρόνια της Τουρκοκρατίας πολεμώντας εναντίον τακτικού στρατού.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1.«Ο Ιμπραήμ μου έστειλε μήνυμα κάποτε ρωτώντας γιατί δεν μένω να πολεμήσουμε. Εγώ του απάντησα να πάρει πεντακόσιους ή και χίλιους άνδρες και να πάρω κι εγώ άλλους τόσους και τότε να πολεμήσουμε, ή αν θέλει ας έλθει να μονομαχήσουμε οι δυο μας. Αυτός δεν μου έστειλε καμία απάντηση. Και αν δεχόταν την πρότασή μου θα το έκανα με όλη μου την καρδιά διότι

έλεγα ας χανόμεν, ας πήγαινα, αν τον σκότωνα θα έσωζα το έθνος μου».

Κολοκοτρώνη Απομνημονεύματα, Καταγραφή Γ. Τερτσέτη, επιμέλεια Τάσος Βουρνάς, Αθήνα 1983, σ. 202. (Απόδοση στα νέα ελληνικά)

2.«Πριν φτάσει ο Κολοκοτρώνης, ο Γρηγόριος Δικαίος Παπαφλέσσας και ο Παναγιώτης Κεφάλας είχαν καταλάβει μία θέση, το Μανιάκι, στην Αρκαδία με 600 περίπου ανδρες. Σ' αυτούς επιτέθηκε ο Ιμπραήμ και αφού πολέμησαν ανδρεία, όπως άλλοι Λεωνίδες και Σπαρτιάτες, σκοτώθηκαν όλοι στη θέση αυτή, ακλόνητοι, σφάζοντας και σφάζόμενοι. Και κοντά σε αυτά και άλλο δυστύχημα συνέβη: σκοτώθηκε και ο γιος του Εμμανουήλ Παπά».

Νικολάου Κασομούλη, Ενθυμήμα-

τα Στρατιωτικά, εισαγωγή-σημειώσεις Γιάννης Βλαχογιάννης, τόμ. 2, Αθήνα 1998, σ. 68. (Απόδοση στα νέα ελληνικά)

 Ματιά στο παρελθόν

Εμφύλιες διαμάχες

Από το φθινόπωρο του 1823 έως τις αρχές του 1825 η Επανάσταση δοκιμάστηκε σκληρά από τις διαμάχες και τις έριδες ανάμεσα στους Έλληνες επαναστάτες. Προσωπικά συμφέροντα, τοπικές διενέξεις και μικροψυχίες απείλησαν να καταστρέψουν όσα με τόσες θυσίες και κόπους είχαν κερδηθεί στα πεδία των μαχών τα δύο πρώτα χρόνια. Χρειάστηκε να αποβιβαστεί στην Πελοπόννησο ο Ιμπραήμ Πασάς, για να διαπιστώσουν οι Έλληνες πόσο κακό είχαν κάνει μονάχοι

τους στην εθνική υπόθεση. Οι παρακάτω στροφές από τον «Ύμνος εις την Ελευθερία» του Διονύσιου Σολωμού εκφράζουν τα αισθήματά του για τις εμφύλιες διαμάχες των Ελλήνων:

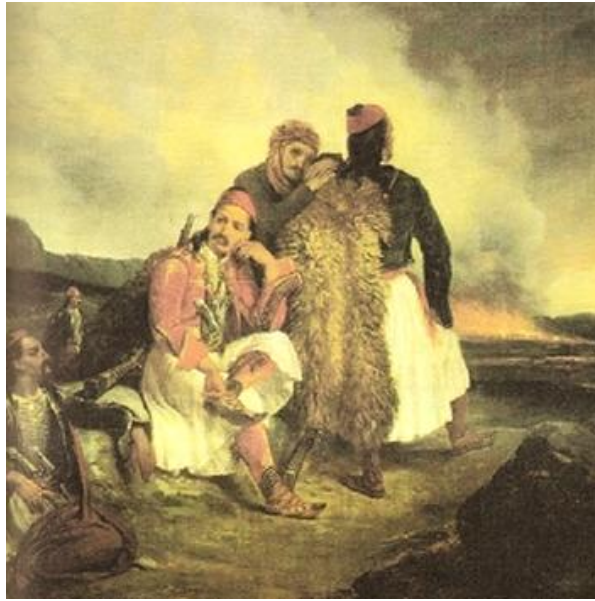
Ύμνος εις την Ελευθερία, στροφές 144-145

**«η Διχόνοια που βαστάει
Ένα σκήπτρο η δολερή.
Καθενός χαμογελάει,
Πάρ' το, λέγοντας και σύ.**

**Κειό το σκήπτρο που σας δείχνει
Έχει αλήθεια ωραία θωριά.
Μην το πιάστε, γιατί ρίχνει
Εισέ δάκρυα θλιβερά».**

Διονυσίου Σολωμού. Άπαντα, τόμ. 1, Ποιήματα, Αθήνα 1993, στ'

έκδοση, σ. 95.

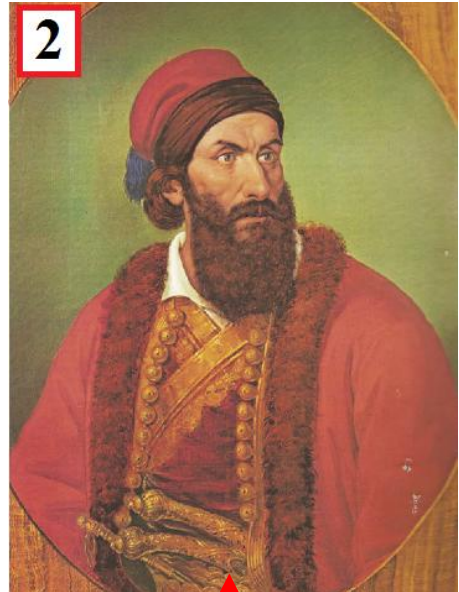
**Οι εμφύλιες διαμάχες σκόρπισαν
την απόγνωση στους Έλληνες,
ελαιογραφία τον 19ου αιώνα, Αθή-
να, Μουσείο Μπενάκη**

1

**Ο Ιμπραήμ
Πασάς**

2

**Ο Γρηγόριος Δικαί-
ος (Παπαφλέσσας)**

Μνημείο στο Μανιάκι προς τιμήν των νεκρών Ελλήνων

👉 Ερωτήματα

- Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;
- Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;

Κεφάλαιο 12

Η δεύτερη πολιορκία του Μεσολογίου - ο Διονύσιος Σολωμός

Τον Απρίλιο του 1825 ξεκίνησε η δεύτερη πολιορκία του Μεσολογίου αρχικά από τον Κιουταχή και στη συνέχεια από τον Ιμπραήμ Πασά. Παρά την ηρωική αντίσταση των Μεσολογγιτών, η πόλη κυριεύθηκε τον Απρίλιο του 1826. Η έξοδος του Μεσολογγίου στάθηκε μια από τις κορυφαίες στιγμές της ελληνικής Επανάστασης, προκαλώντας βαθιά συγκίνηση σ' ολόκληρο τον κόσμο.

**Ευγένιος Ντε-
λακρουά, Η
Ελλάδα στα ε-
ρείπια του Με-
σολογγίου, Α-
θήνα, Εθνική
Πινακοθήκη /
Μουσείο Αλε-
ξάνδρου Σού-
τζου**

Απρίλιος 1825

Δεκέμβριος 1825

10 Απριλίου 1826

**Ο Κιουτα-
χής πολι-
ορκεί το
Μεσολόγγι**

**Ο Ιμπραήμ
φτάνει στο
Μεσολόγγι**

**Έξοδος
του Μεσο-
λογγίου**

Τον Απρίλιο του 1825 ο Κιουταχής, ξεκινώντας με πολυάριθμο στρατό από τη Λάρισα και υποτάσσοντας στο πέρασμά του πολλές περιοχές της Στερεάς, έφτασε στο Μεσολόγγι και το πολιορκήσε. Η κατάληψή του είχε μεγάλη στρατηγική σημασία, καθώς από εκεί περνούσε ο ένας από τους δύο δρόμους που οδηγούσαν στην Πελοπόννησο.

Το Μεσολόγγι βρισκόταν σε μια θέση με πολλά φυσικά πλεονεκτήματα. Το μεγαλύτερο μέρος της πόλης περιβαλλόταν από ρηχή λιμνοθάλασσα, ενώ το υπόλοιπο τμήμα της προστατευόταν με τάφρους και τείχος. Το Μεσολόγγι είχε επιλέξει ως έδρα του ο Φαναριώτης Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, προσκαλώντας εκεί τον Άγγλο ποιητή λόρδο Μπάιρον και άλλους Φιλέλληνες.

Στην πόλη λειτουργούσε Νοσοκομείο, πλήρες μηχανουργείο για την κατασκευή πολεμικού υλικού και τυπογραφείο που εξέδιδε δύο εφημερίδες. Εκεί επίσης είχαν καταφύγει πολλοί πρόσφυγες από τις γύρω περιοχές καθώς και αρκετοί ένοπλοι, κυρίως Σουλιώτες.

Η πολιορκία του Μεσολογγίου κράτησε σχεδόν ένα χρόνο. Τον πρώτο καιρό οι πολιορκημένοι απέκρουσαν με επιτυχία τους Τούρκους, ενώ ο Μιαούλης τους εφοδίαζε με τρόφιμα και πολεμοφόδια σπάζοντας τον τουρκικό αποκλεισμό από τη θάλασσα. Οι πολιορκημένοι αγωνιστές μάλιστα, με τη στηριξη του Καραϊσκάκη και άλλων οπλαρχηγών της Ανατολικής Στερεάς, επιτέθηκαν συντονισμένα στον στρατό του Κιουταχή, που αναγκάστηκε να υποχωρήσει.

Τον Δεκέμβριο του 1825 ο Ιμπραήμ έφτασε στο Μεσολόγγι για να ενισχύσει τα οθωμανικά στρατεύματα και ανέλαβε την αρχηγία της πολιορκίας. Η πολιορκία οργανώθηκε καλύτερα και ο αποκλεισμός της πόλης έγινε πιο στενός.

Χωρίς οργάνωση και οικονομικούς πόρους, οι ελληνικές δυνάμεις αδυνατούσαν να κινηθούν από ξηράς εναντίον των πολιορκητών, ενώ τα ελληνικά καράβια που επιχειρήσαν να πλησιάσουν, απέτυχαν παρά τις προσπάθειές τους. Οι πολιορκημένοι, εξαντλημένοι από τις μάχες, τις ασθένειες και την έλλειψη τροφής και πολεμοφοδίων, αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την πόλη με μυστική βραδινή έξοδο.

Η έξοδος έγινε τη νύχτα της 10^{ης} Απριλίου του 1826, ξημερώνοντας Κυριακή των Βαΐων. Χωρισμένοι σε

τρεις ομάδες, οι ένοπλοι θα προστατεύουν ανάμεσά τους τα γυναικόπαιδα, ενώ όσοι δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν, θ' αντιστέκονταν μέσα στην πόλη ανατινάζοντας πυριτιδαποθήκες. Καθώς όμως οι πολιορκητές επαγρυπνούσαν, μόνο ένα μέρος της φρουράς κατόρθωσε να διαφύγει, ενώ οι περισσότεροι άμαχοι επάνω στη σύγχυση οπισθοχώρησαν στο Μεσολόγγι, χάνοντας τη ζωή τους. Η πόλη κυριεύθηκε και καταστράφηκε ολοσχερώς. Τα γυναικόπαιδα που αιχμαλωτίστηκαν, πουλήθηκαν ως σκλάβοι.

Η αντίσταση και η πτώση του Μεσολογγίου διαδόθηκαν στην Ευρώπη μέσα από έργα Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών. Ένας από αυτούς, ο εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός από τη Ζάκυνθο, έ-

γραψε το έργο «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι».

Γλωσσάρι

Τάφρος: Βαθύ αυλάκι που έχει ανοιχτεί μέσα στο έδαφος.

Οι πηγές αφηγούνται...

1.Οι συνθήκες διαβίωσης στο πολιορκημένο Μεσολόγγι

«Ερευνώντας με τη σειρά όλα τα σπίτια, βρήκαμε αρκετές ποσότητες αλεύρι. Αυτό μοιράστηκε μ' ένα φλιτζάνι ως μέτρο. Εμοίρασαν κι από ένα φλιτζάνι κουκιά. Άρχισαν λοιπόν να σμίγουν αυτό το λίγο κουκί και αλεύρι στον τέντζερη και να βάνουν μέσα και καβούρια... Ένας γιατρός εμαγεύρευσε το σκύλο του με λάδι, από το οποίο είχαμε αρκετό και επαινούσε το φαγί του ότι ήταν το πιο νόστιμο. Οι στρατι-

ώτες τότε πια άρπαζαν οποιονδή-
ποτε σκύλο ή γάτα έβρισκαν στο
δρόμο. Όμως, από τις 15 του Μάη
αρχίσαμε τις πικραλήθρες, χορτάρι
της θάλασσας. Το βράζαμε πέντε
φορές ως ότου έβγαινε η πικράδα
και το τρώγαμε με ξίδι και λάδι σαν
πατάτα αλλά και με ζουμί από κα-
βούρια. Επιδοθήκαμε και στους
ποντικούς και ήταν τυχερός αυτός
που μπορούσε να πιάσει έναν. Βα-
τράχια, δυστυχώς δεν βρίσκαμε.
Από την έλλειψη τροφής αύξαιναν
οι αρρώστιες: πονόστομος και αρ-
θρίτιδα».

**Νικολάου Κασομούλη, Ενθυμήμα-
τα Στρατιωτικά, εισαγωγή-σημειώ-
σεις Γιάννης Βλαχογιάννης, τόμ.
2, Αθήνα 1998, σσ. 241-243.
(Ελεύθερη απόδοση στα νέα ελλη-
νικά)**

2. Διονύσιος Σολωμός, Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, Σχεδίασμα Β'
«Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμφο βασιλεύει·

Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί, κι η μάνα το ζηλεύει.

Τα μάτια η πείνα εμαύρισε Στα μάτια η μάνα μνέει*

Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει:

"Έρμο τουφέκι σκοτεινό, τι σ' έχω γω στο χέρι;

Οπού συ μούγινες βαρύ κι ο Αγαρηνός* το ξέρει"».

Διονυσίου Σολωμού. Άπαντα, τόμ. 1, Ποιήματα, Αθήνα 1993, στ' έκδοση, σ. 215.

*** μνέει = ορκίζεται**

*** Αγαρηνός = Τούρκος**

Ματιά στο παρελθόν

Ο λόρδος Μπάιρον

Ο Άγγλος ποιητής λόρδος Μπάιρον (1788-1824) αποτελεί αναμφίβολα την πιο σημαντική μορφή των Φιλελλήνων, που, εμπνεόμενοι από τον αγώνα της, έφτασαν στην επαναστατημένη Ελλάδα για να τη βοηθήσουν. Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια. Επίσκεψθηκε την Ελλάδα το 1823. Αμέσως πήγε στο Μεσολόγγι, όπου ασχολήθηκε με την οργάνωση στρατιωτικών σωμάτων δαπανώντας μάλιστα για τον σκοπό αυτό μεγάλο μέρος της περιουσίας του. Όμως οι σκληρές συνθήκες διαβίωσης επιβάρυναν την ήδη κλονισμένη υγεία του. Πέθανε στο Μεσολόγγι από υψηλό πυρετό στις 19 Απριλίου του 1824. Ο Διονύσι-

ος Σολωμός του αφιέρωσε το παρακάτω ποίημα:

**Εις το θάνατο του Λορδ Μπάιρον
«Λευτεριά, για λίγο πάψε
Να χτυπάς με το σπαθί.
Τώρα σίμωσε και κλάψε
Εις του Μπάιρον το κορμί».**

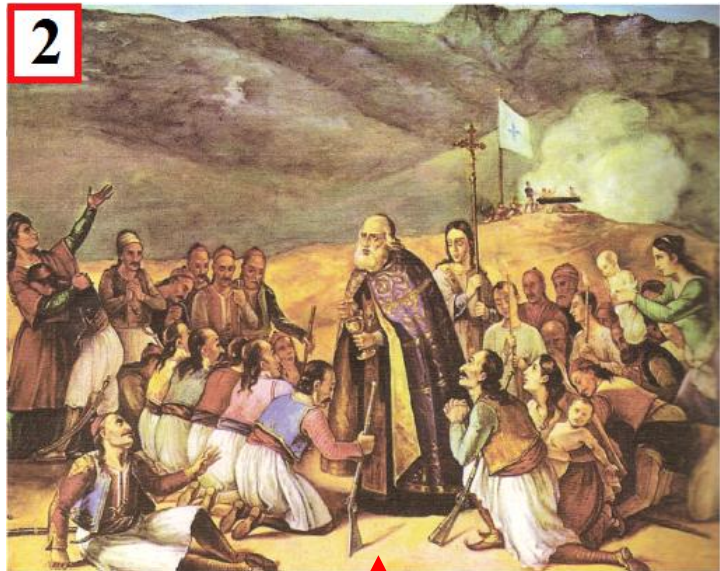
.....
**Διονυσίου Σολωμού. Άπαντα, τόμ.
1, Ποιήματα, Αθήνα 1993, στ' έκ-
δοση, σ. 101.**

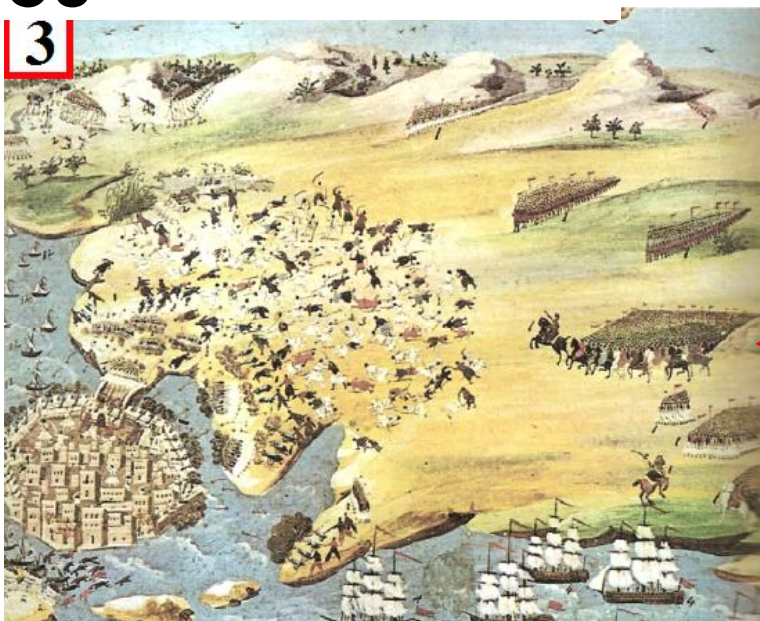
**Ο θάνατος τον λόρδον Μπάιρον,
πίνακας του Joseph-Denis,
Odevaere, Μπρυζ, Μουσείο
Groenige**

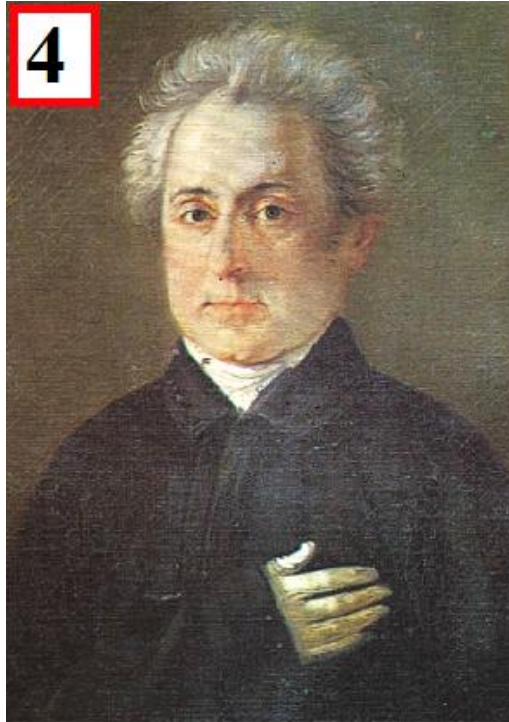
1
Θ. Βρυζάκης, Η Έξοδος του Μεσολογγίου, Πινακοθήκη Δήμου Μεσολογγίου

2
Η μετάληψη των αγωνιστών, αντίγραφο της Πινακοθήκης του Δήμου Μεσολογγίου

3
Π. Ζωγράφος, Η πολιορκία του Μεσολογγίου, Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

Ο Διονύσιος Σολωμός (1798-1857)

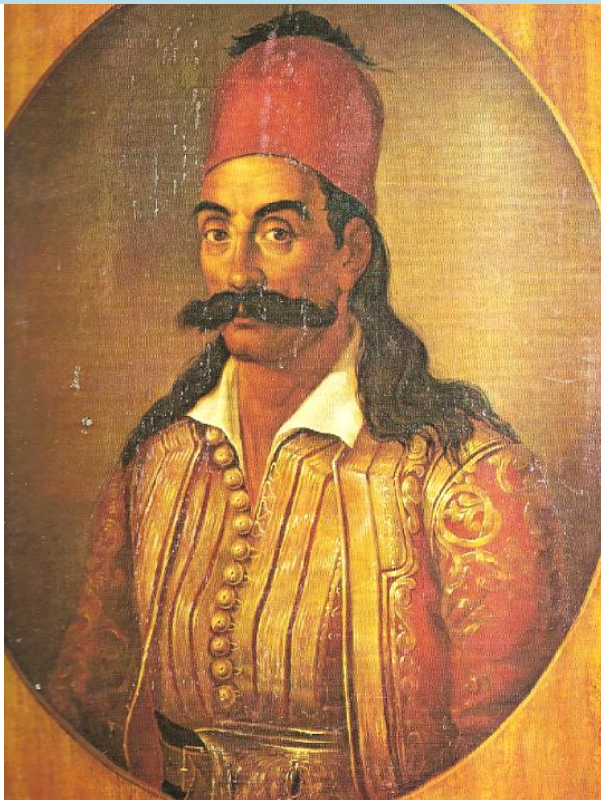
☞ Ερωτήματα

- Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;
- Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;

Κεφάλαιο 13

Οι αγώνες του Καραϊσκάκη

Η πτώση του Μεσολογγίου άνοιξε το δρόμο για την πολιορκία της Ακρόπολης από τον Κιουταχή. Αντιμέτωπος του βρέθηκε ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, ο οποίος το φθινόπωρο του 1826 πέτυχε σημαντικές νίκες. Ο θάνατος του όμως, τον Απρίλιο του 1827, οδήγησε στην παράδοση της Ακρόπολης στους Οθωμανούς Τούρκους.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης,
◀ Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Μάιος 1826: Ο Κιουταχής φτάνει στην Ανατολική Στερεά

Νοέμβριος 1826: Μάχη της Αράχοβας

22-23 Απριλίου 1827: Θάνατος Καραϊσκάκη

Μάιος 1827: Παράδοση της Ακρόπολης

Μετά την πτώση του Μεσολογγίου, τον Απρίλιο του 1826, ο Κιουταχής με τον στρατό του προχώρησε προς την Αττική, για να καταστείλει εντελώς την επανάσταση στη Ρούμελη. Κυρίευσε την πόλη των Αθηνών και πολιορκήσε στενά την Ακρόπολη, που την υπερασπιζόταν

η φρουρά της με αρχηγό τον στρατηγό Γιάννη Γκούρα.

Τότε διορίστηκε από την επαναστατική Κυβέρνηση αρχιστράτηγος στη Στερεά Ελλάδα ο οπλαρχηγός Γεώργιος Καραϊσκάκης και στάλθηκε ν' αντιμετωπίσει τον Κιουταχή. Ο Καραϊσκάκης, πρώην κλέφτης και έπειτα αρματολός στην περιοχή αυτή, είχε μεγάλη πολεμική πείρα. Για αντιπερισπασμό κατευθύνθηκε τον Οκτώβριο του 1826 στην περιοχή της Στερεάς, προκειμένου να ξεσηκώσει τα μέρη που είχαν υποταχθεί και να παρεμποδίσει τον ανεφοδιασμό των Τούρκων από τη Θεσσαλία, αναγκάζοντάς τους να αποσύρουν στρατεύματα από την πολιορκία της Ακρόπολης.

Ο Καραϊσκάκης νίκησε τις οθωμανικές δυνάμεις στο Δίστομο καθώς και σε επταήμερη μάχη που έ-

δωσε εναντίον τους στην ορεινή Αράχοβα, το Νοέμβριο του 1826. Έως τις αρχές του 1827 είχε κατορθώσει να εκδιώξει τα οθωμανικά στρατεύματα από το μεγαλύτερο μέρος της Στερεάς Ελλάδας. Έσπευσε τότε στην Αττική για να βοηθήσει τους πολιορκημένους αγωνιστές και στρατοπέδευσε στο Κερατσίνι. Οι Άγγλοι αξιωματικοί Τσωρτς και Κόχραν, στους οποίους η κυβέρνηση είχε αναθέσει την αρχηγία των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων της στεριάς και της θάλασσας, αποφάσισαν να επιτεθούν αμέσως εναντίον των Τούρκων, για να σωθεί η Ακρόπολη.

Ωστόσο, την παραμονή της επίθεσης μια μικρή συμπλοκή στα ακριανά φυλάκια δυνάμωσε απρόσμενα και εξελίχθηκε σε μάχη. Ο Καραϊσκάκης, που ήταν άρρωστος

στη σκηνή του με πυρετό, όρμησε με το άλογο του στον τόπο της σύγκρουσης αλλά τραυματίστηκε θανάσιμα και ξεψύχησε την επόμενη μέρα. Ήταν 23 Απριλίου του 1827. Λίγο πριν πεθάνει, συνέστησε στους συγκεντρωμένους οπλαρχηγούς να έχουν ομόνοια και να συνεχίσουν τον αγώνα για την ελευθερία της Ελλάδας.

Ο απρόσμενος θάνατος του Καραϊσκάκη, που ήταν εξαιρετικά αγαπητός στους στρατιώτες του, έριξε το ηθικό των πολεμιστών. Η σύγκρουση κατέληξε σε μεγάλη κατάρση του ελληνικού στρατεύματος. Σημαντικοί Έλληνες οπλαρχηγοί, όπως ο Γεώργιος Δράκος και ο Λάμπρος Βέικος αλλά και πάνω από χίλιοι αγωνιστές έχασαν τη ζωή τους ενώ η Ακρόπολη παραδόθηκε

το Μάιο του 1827 στους Τούρκους πολιορκητές της.

Γλωσσάρι

Ρούμελη: Έτσι ονομαζόταν η Στερεά Ελλάδα, από την τουρκική λέξη Rumili (=χώρα των Ρωμιών)

Αντιπερισπασμός: Πολεμική ενέργεια που πραγματοποιείται για να αποσπαστεί η προσοχή του αντιπάλου σε άλλο σημείο απ' αυτό που επιδιώκουμε να πλήξουμε.

Δίστομο, Αράχοβα: Χωριά της Βοιωτίας.

Τσωρτς και Κόχραν: Πρόκειται για τον σερ Ρίτσαρντ Τσωρτς και τον λόρδο Τόμας Κόχραν.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. «Επιστολή του Γεωργίου Σισίνη προς τον εξοχώτατον Α' Στολαρχον, προς τον εξοχώτατον Αρχιστράτηγον, και προς τους γενναιοτάτους Οπλαρχηγούς και στρατιώτας, τους συγκροτούντας το Στρατόπεδον της Αττικής

Η αγαπημένη μας πατρίδα θρηνεί απαρηγόρητα εξαιτίας της απώλειας του γνησιότατου παιδιού της, οδύρεται επειδή στερήθηκε τον θερμό υπερασπιστή των ιερών δικαίων της. Θρηνεί αυτόν, που θρυμμάτισε τα νέα δεσμά της Στερεάς Ελλάδας, τον ένδοξο νικητή της Αράχωβας, τον εξολοθρευτή των τυράννων, θρηνεί τον σαν τον θεό Άρη τολμηρό, γενικό αρχηγό Καραϊσκάκη, ο οποίος έπεσε δοξασμέ-

σμένος υπέρ των ένδοξων Αθηναίων και αφήνοντας την τελευταία του πνοή, τίποτε άλλο δεν παρήγγειλε από τη διάσωση της Αθήνας. Ελλάδα! Πένθησε τον πολύτιμο σου Καραϊσκάκη. Ελληνίδες! Μαυροφορέστε για τον υπερασπιστή της τιμής σας! Φιλέλληνες! Έλληνες στρατιώτες! Γογγύζετε για τον ανδρείο συστρατιώτη σας και καταβρέχοντας την ιερή γη των ένδοξων Αθηναίων με τα από καρδιάς δάκρυά σας, λάβετε εκδίκηση για το αίμα του! Τιμωρήστε τους ασεβεστάτους φονείς του και σώστε την Αθήνα! Ευτυχισμένε Καραϊσκάκη! Αφού ορκίστηκες να ζήσεις ή να πεθάνεις ελεύθερος, τήρησες τον όρκο σου ως χρηστός πολίτης, ως ευσεβής χριστιανός, ως τίμιος άνθρωπος».

Διονυσίου Σουρμελή, Ιστορία των

Αθηνών κατά τον υπέρ ελευθερίας αγώνα αρχομένη από της επαναστάσεως μέχρι της αποκαταστάσεως των πραγμάτων, **Αθήνα 1853, β' έκδοση, σ. 214.** (Απόδοση στα νέα ελληνικά)

2. Ο θάνατος του Καραϊσκάκη (απόδοση στα νέα ελληνικά)

«Άναψε πολύ ο πόλεμος. Ήρθε και ο Καραϊσκάκης και του λέω: "Τραβήξου πίσω να σταματήσει ο πόλεμος διότι το βράδυ θα κινηθούμε. Μου λέει, μείνε εδώ με τους άνδρες κι εγώ φεύγω". Τότε, σε λίγο μαθαίνω ότι ο Καραϊσκάκης χτυπήθηκε. Πηγαίνω εκεί. Μαζευτήκαμε όλοι εκεί. Μας είπε με χωρατά: "Εγώ πεθαίνω όμως εσείς να είστε μονιασμένοι και να στηρίζετε την πατρίδα". Τον μετέφεραν στο καράβι. Τη νύχτα ξεψύχησε και τον πήγαν

στην Κούλουρη και τον έθαψαν». Μακρυγιάννη, Απομνημονεύματα, σσ. 270-271.

3. Δημοτικό τραγούδι που αναφέρεται στον θάνατο του Καραϊσκάκη

«Σαν τα σαΐνια ρίχτηκαν στα τούρκικα ταμπούρια.

Δέκα ταμπούρια έπηραν, στα δώδεκα πηγαίνουν.

Κακό μαντάτο ακούσθηκε μεσ' από τα ταμπούρια.

Τον Αρχηγό μας λάβωσαν, πικρά φαρμακωμένα

Κι απ' τ' άλογό του έπεσε και πάλ' οπίσ' ανέβη.

Ψηλή φωνίτσα εφώναξε ν' ακούση το ασκέρι.

- Έλληνες μην κιοτεύετε*, Έλληνες μη σκορπάτε,

**- Εγώ δεν έχω τίποτε, μόν' είμαι
λαβωμένος.**

**Για πάρτε με και σύρτε με στο έρη-
μο τσαντήρι,**

**Να πλύνω τη λαβωματιά, και πάλ'
οπίσω νάρθω.**

**Τον κλαίει η μαύρη Ρούμελη, τον
κλαίει ο κόσμος,**

**Τον κλαίουν όλ' οι Έλληνες και οι
καπιταναίοι».**

**Δημήτρη Σταμέλου, Ο θάνατος του
Καραϊσκάκη, Αθήνα 1985, σ. 88.**

*** μην κιοτεύετε = μην δειλιάζετε**

 Ματιά στο παρελθόν

Πολύπαθη Ακρόπολη

**Μία από τις πιο μελανές σελίδες
στην ιστορία της Μεγάλης Επανά-
στασης γράφηκε τη διετία 1826-
1827, κατά την πολιορκία της Α-
κρόπολης. Τόσο οι συνεχείς βομ-**

**βαρδισμοί των πολιορκητών
Τούρκων όσο και οι αμυντικές α-
νάγκες των πολιορκημένων Ελλή-
νων προξένησαν ανεπανόρθωτες
ζημιές στον ιερό βράχο. Τα γεγο-
νότα αυτά συνέβησαν δύο αιώνες
μετά τον καταστροφικό βομβαρδι-
σμό από τον Βενετό Μοροζίνι και
την κατάρρευση του Παρθενώνα,
στις 26 Σεπτεμβρίου του 1687 και
δύο δεκαετίες ύστερα από τη λεη-
λασία του μνημείου από τον Βρε-
τανό λόρδο Έλγιν.**

**Η Ακρόπολη, έγχρωμο χαρακτηριστικό
από το βιβλίο τον περιηγητή
J.C.Hobhouse, Αθήνα, Γεννάδειος
Βιβλιοθήκη**

1
Π. Ζωγράφος,
◀ Η πολιορκία
των Αθηνών

2
Θ. Βρυζάκης,
◀ Το στρατόπεδο του Καραϊσκάκη, Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη

3
◀ Ο θάνατος του Καραϊσκάκη, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

4

Ο Μακρυγιάννης

👉 Ερωτήματα

- Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχλή;
- Ποια είναι τα συναισθήματα που κυρίευσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.

Κεφάλαιο 14

Ο Φιλελληνισμός

Φιλέλληνες ονομάζονται οι ξένοι που εμπνεύσθηκαν από την Επανάσταση του 1821 και υποστήριξαν τον αγώνα των εξεγερμένων Ελλήνων με διάφορους τρόπους.

Δ. Ζωγράφος, Κατάλογος Φιλελλήνων, λιθογραφία, Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο

1821: Οι πρώτοι Φιλέλληνες φτάνουν στην Ελλάδα

Μάιος 1822: Δημιουργείται Τάγμα Φιλελλήνων

4 Ιουλίου 1822: Μάχη του Πέτα
Διάλυση Τάγματος Φιλελλήνων

19 Απριλίου 1824: Πεθαίνει ο Φιλέλληνας λόρδος Μπάιρον

Η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση ήταν ποικίλη. Περισσότεροι από 1.200 Ευρωπαίοι (Γερμανοί, Γάλλοι, Ιταλοί, Πολωνοί, Ελβετοί, Άγγλοι) συμμετείχαν ενεργά στον ένοπλο αγώνα, παίρνοντας μέρος σε μάχες εναντίον των Τούρκων. Παράλληλα σχηματίστηκαν Φιλελληνικές Επιτροπές σε μεγάλες πόλεις του εξω-

τερικού, με σκοπό την ενίσχυση του αγωνιζόμενου λαού είτε με υλικά μέσα, στέλνοντας χρήματα, τροφές και πολεμοφόδια είτε παρέχοντας ηθική υποστήριξη με δημοσιεύσεις σε έντυπα και εφημερίδες, καλλιτεχνικά έργα και συναυλίες.

Στους Φιλέλληνες συγκαταλέγονταν ρομαντικοί ιδεαλιστές (ιδίως φοιτητές), λάτρεις της αρχαίας Ελλάδας, πολιτικοί, άνεργοι πρώην στρατιωτικοί και διωκόμενοι για τη δράση τους επαναστάτες, όπως ο Ιταλός κόμης Σανταρόζα. Αλλά και έμποροι, τραπεζίτες και μέλη εκπαιδευτικών ή θρησκευτικών ιδρυμάτων ανέπτυξαν φιλελληνική δράση.

Η ενθουσιώδης δραστηριότητα φοιτητών και εμπόρων οδήγησε στη δημιουργία, ήδη από το 1821, των Φιλελληνικών Επιτροπών (Κομιτάτων) στην Ελβετία και τη Γερ-

μανία, με κύριο στόχο την περίθαλψη Ελλήνων προσφύγων. Πρωτοστάτες υπήρξαν πανεπιστημιακοί καθηγητές που αρθρογραφούσαν υπέρ της Επανάστασης, όπως ο Κρουγκ αλλά και τραπεζίτες σαν τον οικονομολόγο Ιωάννη Εϋνάρδο, που αργότερα συνέβαλε στην ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας.

Η πρώτη αποστολή Φιλελλήνων έφτασε στην επαναστατημένη Ελλάδα τον Ιούνιο του 1821 με έξοδα του Δημήτριου Υψηλάντη και η δεύτερη δύο μήνες αργότερα με επικεφαλής τον Τόμας Γκόρντον, εύπορο αξιωματικό του βρετανικού στρατού. Εξαιτίας όμως της έλλειψης συντονισμού μεταξύ των εθελοντών και των Ελλήνων αγωνιστών, το πρώτο Τάγμα των Φιλελλήνων συγκροτήθηκε το Μάιο του 1822. Υιοθετώντας τους γαλλικούς στρατιω-

τικούς κανονισμούς, το τάγμα αυτό συμμετείχε στη μάχη στο χωρίο Πέτα της Άρτας, όπου όμως διαλύθηκε έχοντας μεγάλες απώλειες.

Δύο χρόνια αργότερα, παρόμοιες επιτροπές ιδρύθηκαν στη Γαλλία και την Αγγλία, το Βέλγιο και την Ολλανδία. Μέλη των επιτροπών αυτών ήταν και σημαντικοί Φιλέλληνες: ο Γάλλος συγγραφέας Βίκτωρ Ουγκώ και ο Άγγλος νεαρός ποιητής λόρδος Μπάιρον, ο οποίος επισκέφθηκε το Μεσολόγγι στα τέλη του 1823, όπου μάλιστα αρρώστησε και πέθανε.

Στην Αμερική, παρά το διάγγελμα του προέδρου της Μονρόε το 1822 υπέρ του αγώνα των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία τους, το φιλελληνικό ενδιαφέρον περιορίστηκε κυρίως στη συγκέντρωση και απόστολή ανθρωπιστικής βοήθειας.

Γλωσσάρι

Ιδεαλιστής: Ο διαπνεόμενος από ανώτερες ηθικές αρχές, ο οπαδός κάποιας ιδεολογίας.

Ανθρωπιστική βοήθεια: Η βοήθεια σε τρόφιμα και υλικά σε ανθρώπους που έχουν ανάγκη

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. «Είμαστε όλοι Έλληνες»

Ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ στον πρόλογο του λυρικού ποιήματος του με τον τίτλο «Ελλάς» έγραψε: «Όλοι είμαστε Έλληνες. Οι νόμοι μας, η φιλολογία μας, η θρησκεία μας, οι τέχνες μας, έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα. Γιατί, χωρίς την Ελλάδα η Ρώμη, η οδηγήτρα, η κατακτήτρα, δεν θα μπορούσε να σκορπίσει κανένα φως κι εμείς θα είμαστε ειδω-

λολάτρες και άγριοι. Η μορφή και το πνεύμα του ανθρώπου έφτασαν την τελειότητά τους στην Ελλάδα-...».

Πέρσι Σέλλεϋ, Ελλάς, μετάφραση Αναστάσιος-Μιλάνος Στρατηγόπουλος, Αθήνα 1932, σσ. 18-20.

2. Επιστολή του Τόμας Τζέφερσον στον Αδαμάντιο Κοραή, Μοντιτσέλο, Βιρτζίνια, 31 Οκτωβρίου 1823

«Κανένας λαός δεν αισθάνεται ζωηρότερη συμπάθεια από μας για τα δεινά που υποφέρουν οι συμπατριώτες σας, κανένας δεν απευθύνει στο Θεό πιο θερμές και πιο ειλικρινείς παρακλήσεις για την επιτυχία των σκοπών τους. Και πραγματικά, τίποτε άλλο παρά η κεφαλαιώδης αρχή της κυβερνήσεώς μας να μην μπλεκόμαστε στις έρι-

δες της Ευρώπης δεν θα μπορούσε ν' αναχαιτίσει τη φιλελεύθερη νεολαία μας από το να συμμετάσχει με κάποιο τρόπο στον ιερό αυτόν αγώνα».

Χρήστου Λάζου, Η Αμερική και ο ρόλος της στην επανάσταση του 1821, Αθήνα 1983, σσ. 92-93.

Ματιά στο παρελθόν

Η πρώτη αναγνώριση της «ανεξαρτησίας του ελληνικού έθνους» ήρθε από το Τάγμα των Ιωαννιτών ιπποτών. Ωστόσο, για διάφορους λόγους, η σχετική συνθήκη δεν υπογράφηκε τελικά από την επαναστατική ελληνική Κυβέρνηση κι έτσι η αναγνώριση παρέμεινε χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα. Στις 4 Δεκεμβρίου του 1822, με διάγγελμά του, ο Πρόεδρος των Ηνωμέ-

Πολιτειών της Αμερικής Τζέιμς Μονρόε εξέφρασε τη συγκίνησή του για τον αγώνα των επαναστατημένων Ελλήνων καθώς και την ελπίδα του πως αυτοί θα κέρδιζαν σύντομα την ελευθερία τους. Παρά την έκφραση συμπάθειας όμως, οι ΗΠΑ ενημέρωσαν την ελληνική επαναστατική Κυβέρνηση, τον Αύγουστο του 1823, πως είχαν επιλέξει την ουδετερότητα στην ελληνοτουρκική σύγκρουση και κατά συνέπεια, δεν ήταν διατεθειμένες να παράσχουν οποιαδήποτε ένοπλη βοήθεια.

Ο θυρεός του Τάγματος των Ιωαννιτών ιπποτών

Ο πρόεδρος των Η.Π.Α Τζέιμς Μονρόε

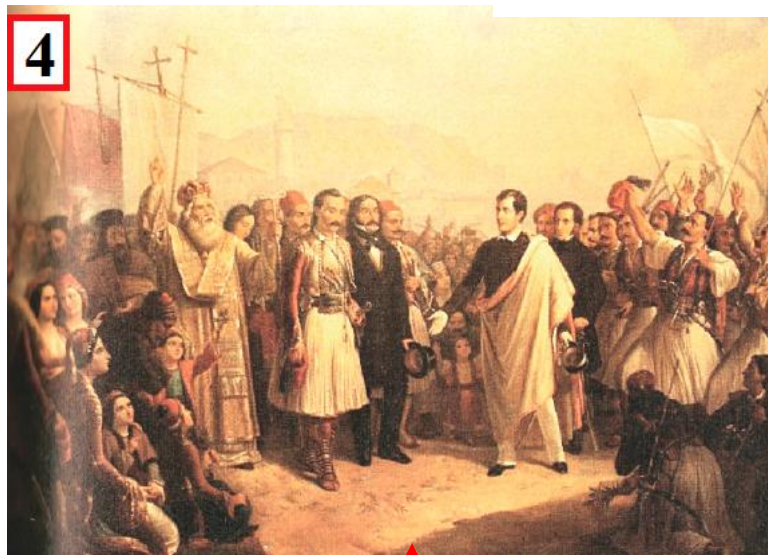
Ευρωπαίοι αξιωματικοί και Φιλέλληνες, έγχρωμη λιθογραφία, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

2
Ο Ιταλός Φιλέλληνας Σανταρόζα, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

3
Πορτρέτο του Γάλλου Φιλέλληνα Σατωμπριάν

4
Η υποδοχή του λόρδου Βύρωνα από τους Έλληνες, πίνακας του θ. Βρυζάκη

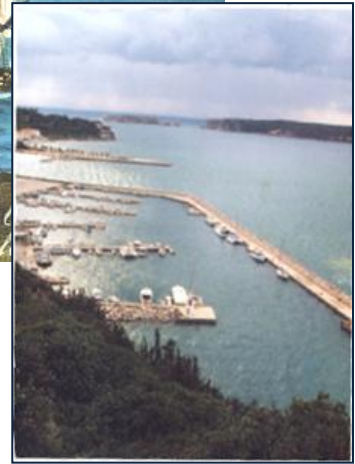
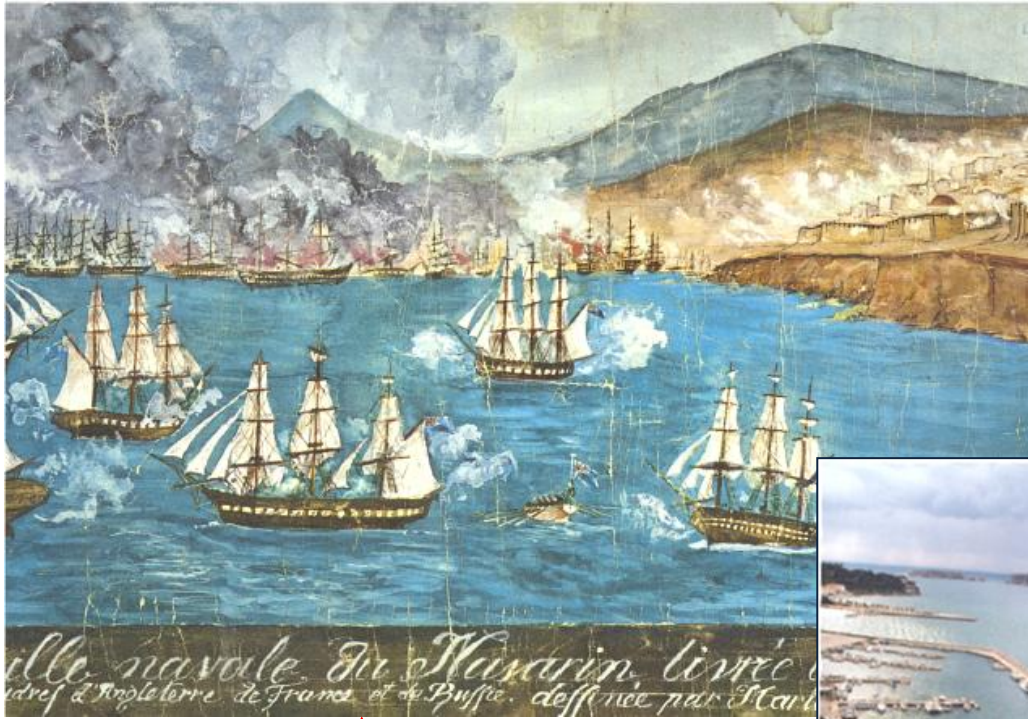
👉 Ερωτήματα

- Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;
- Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;

Κεφάλαιο 15

Η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων και η Ναυμαχία του Ναυαρίνου

Στη Ναυμαχία του Ναυαρίνου, τον Οκτώβριο του 1827, αγγλικά, γαλλικά και ρωσικά πολεμικά πλοία ήρθαν αντιμέτωπα με το στόλο των Τούρκων και των Αιγυπτίων. Η νίκη των ναυτικών συμμαχικών δυνάμεων συνέβαλε αποφασιστικά στην απελευθέρωση της Ελλάδας.

Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου

1821-22

1823

1826-27

1827

1821-1822: Η Ιερή Συμμαχία καταδικάζει την ελληνική Επανάσταση

1823: Η στάση της Αγγλίας γίνεται πιο ευνοϊκή για τους Έλληνες

1826-1827: Οι Μεγάλες Δυνάμεις προσπαθούν να λύσουν το Ελληνικό Ζήτημα

Οκτώβριος 1827: Ναυμαχία του Ναυαρίνου

Το ξέσπασμα της ελληνικής Επανάστασης, τον Μάρτιο του 1821, αρχικά καταδικάστηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής. Η Ιερή Συμμαχία, που συγκροτήθηκε το 1815 μεταξύ της Ρωσίας, της Πρωσίας, της Αυστρίας, της Αγγλίας και της Γαλλίας, με κοινές αποφάσεις που έλαβε σε συνέδριά της το 1821 και το 1822 ήταν αντίθετη απέναντι σε οποιαδήποτε επαναστατική κίνηση.

Όμως, μετά τον απαγχονισμό του Οικουμενικού Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' την ημέρα του Πάσχα του 1821 και τις διώξεις των Ελλήνων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο Ρώσος πρεσβευτής αναχώρησε από την Κωνσταντι-

νούπολη το καλοκαίρι του 1821 και οι σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν.

Από τον τρίτο χρόνο της Επανάστασης και καθώς ο αγώνας των επαναστατημένων Ελλήνων συνεχιζόταν, τα συμφέροντά τους στην περιοχή και ο αυξανόμενος ανταγωνισμός ανάμεσά τους έκαναν τις Μεγάλες Δυνάμεις να μεταβάλλουν σταδιακά τη στάση τους απέναντι στο Ελληνικό Ζήτημα, αντιμετωπίζοντάς το πιο ευνοϊκά. Έτσι, το 1823 η αγγλική πολιτική έγινε φιλική προς τους αγωνιζόμενους Έλληνες, με αποτέλεσμα να αλλάξει και η στάση της Ρωσίας, που δεν ήθελε ν' αφήσει στους Άγγλους την πρωτοβουλία των διπλωματικών κινήσεων.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν να μεσολαβήσουν από κοινού

για την επίλυση του Ελληνικού Ζητήματος. Το 1827 η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία υπέγραψαν στο Λονδίνο συνθήκη που καλούσε τις δύο εμπόλεμες πλευρές να κάνουν ανακωχή και ν' αρχίσουν διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους. Η Υψηλή Πύλη όμως, ενθαρρυμένη από τις στρατιωτικές της επιτυχίες, αντέδρασε απορρίπτοντας τη μεσολάβηση.

Τότε αγγλικά, γαλλικά και ρωσικά πολεμικά πλοία με αρχηγούς τους ναυάρχους Κόδριγκτον, Δεριγνύ και Χέυδεν κατέπλευσαν στην Πύλο, για να εφαρμόσουν τις απόφασεις των Μεγάλων Δυνάμεων. Στη Ναυμαχία του Ναυαρίνου, τον Οκτώβριο του 1827, ενωμένες οι ναυτικές συμμαχικές δυνάμεις αντιμετώπισαν με επιτυχία τον τουρκο-

αιγυπτιακό στόλο, καταστρέφοντάς τον ολοκληρωτικά. Η νίκη του στόλου των συμμαχικών δυνάμεων στο Ναυαρίνο ήταν καθοριστική και επιτάχυνε τις εξελίξεις, οδηγώντας τελικά στην απελευθέρωση της Ελλάδας.

Γλωσσάρι

Ελληνικό Ζήτημα: Η συζήτηση και οι ενέργειες σχετικά με το μέλλον της επαναστατημένης Ελλάδας και γενικά των Ελλήνων.

Εμπόλεμος: Αυτός που εμπλέκεται σε πόλεμο.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου

«Ενώ μελετούσα αυτά και ετοιμαζόμουν για το ταξίδι στην Αίγινα μαζί με τους οπλαρχηγούς κι ήμασταν μαζεμένοι, ο αέρας έφερε στ'»

αυτιά μου μεγάλο κρότο, δυνατότερο κι από κανόνια. Λίγο αργότερα ήρθε και η είδηση ότι ο στόλος των τριών Δυνάμεων κατανίκησε το στόλο του εχθρού στο λιμάνι του Νεόκαστρου. Είναι αδύνατο να περιγράψει κάποιος τη χαρά εκείνης της ημέρας. Δεν ξέραμε τι να κάνουμε, πώς να δείξουμε τη χαρά μας και συγχαίραμε ο ένας τον άλλο... Αυτή την ημέρα περίμεναν όλοι οι γέροντες και οι πατέρες μας, αυτοί που πέθαναν απελπισμένοι, αυτοί που έπεσαν στο Μεσολόγγι, στην Αθήνα... Ο ήχος των πυροβόλων απλώθηκε και πέρασε τα φαράγγια και τα βουνά και πάνω από τον Όλυμπο κι έφθασε στην Ήπειρο και σε όλη τη Μεσόγειο».

Νικολάου Κασομούλη, Ενθυμήματα Στρατιωτικά, εισαγωγή-σημειώσεις Γιάννης Βλαχογιάννης, τόμ.

Αθήνα 1998, σσ.670-671. (Ελεύθερη απόδοση στα νέα ελληνικά)

2. Είμαστε εις το "εμείς"

«Γράφουν σοφοί άντρες πολλοί, γράφουν τυπογράφοι ντόπιοι και ξένοι διαβασμένοι για την Ελλάδα, ένα πράμα μόνον με παρακίνησε κι' εμένα να γράψω, ότι τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί κι' αμαθείς και πλούσιοι και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι. όσοι αγωνιστήκαμεν, αναλόγως ο καθείς, έχομεν να ζήσωμεν εδώ. Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι' όλοι μαζί και να μην λέγη ούτε ο δυνατός "εγώ", ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγη ο καθείς "εγώ";"; Όταν αγωνιστή μόνος του και φκιά-

ση, ή χαλάση, να λέγη "εγώ". Όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκιάνουν, τότε να λένε "εμείς". Είμαστε εις το "εμείς" κι' όχι εις το "εγώ"». Μακρυγιάννη, Απομνημονεύματα, σ. 547.

 Ματιά στο παρελθόν

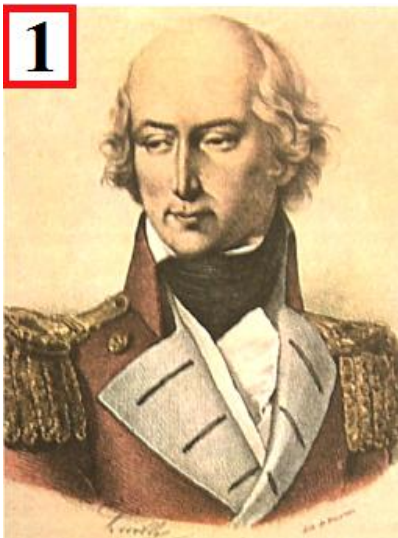
Πρόσφυγες

Μία από τις σκληρότερες συνέπειες των πολεμικών επιχειρήσεων ήταν η προσφυγοποίηση μεγάλου μέρους του ντόπιου πληθυσμού. Χιλιάδες πρόσφυγες, Χριστιανοί αλλά και Μουσουλμάνοι, υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους φοβούμενοι για τη ζωή τους και να αναζητήσουν αλλού μια καλύτερη τύχη. Γράφει ενδεικτικά ο Μακρυγιάννης για τους πρόσφυγες από την Άρτα: «Τότε

πήγα στην Αγιά, όπου είχα στείλει τις ειδήσεις μου κι εκεί βρήκα τους δυστυχείς Αρτινούς, που έφταναν ξυπόλυτοι, γυμνοί και νηστικοί. Και έπεσαν όλοι στο λαιμό μου για να τους σώσω. Ήταν όλες οι σημαντικές προσωπικότητες της Άρτας εκεί και πλήθος γυναικόπαιδα, περίπου πεντακόσιες οικογένειες...». «Με την άφιξη της οικογένειάς μας στο Άργος αρρωστήσαμε όλοι από επιδημική αρρώστια και ενώ ήμασταν μία δεκαμελής οικογένεια αποτελούμενη από πέντε αγόρια, τρία κορίτσια και τους γονείς μας, δεν ήταν κανείς από εμάς υγιής για να φροντίσει τους άλλους», σημείωνε ένας πρόσφυγας από τη Χίο.

Πρόσφυγες μετά την καταστροφή των Ψαρών, έργο τον Νικολάου Γύζη, Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη.

Ο ναύαρχος Εδουάρδος Κόδριγκτον (αριστερά) και οι αντιναύαρχοι Ερρίκος Δεριγνύ (μέση) και Λογγίνος Χέυδεν (δεξιά) αρχηγοί της αγγλικής, γαλλικής και ρωσικής ναυτικής μοίρας, αντίστοιχα, κατά τη

διάρκεια της Ναυμαχίας του Ναυαρίνου

▲
Η ναυμαχία του Ναυαρίνου, ελαιο-
γραφία του Κωνσταντίνου Βολα-
νάκη, Ναυτικό Μουσείο Ελλάδας

▲
Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου, Αθή-
να, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

👉 Ερωτήματα

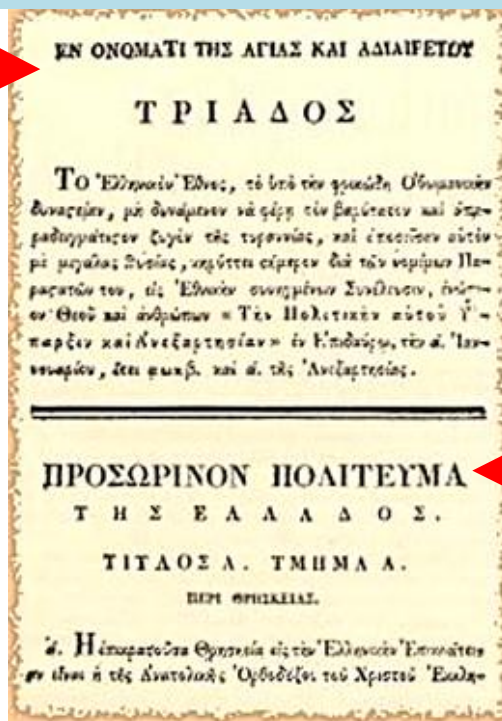
- Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;
- Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)

Κεφάλαιο 16

Οι Εθνοσυνελεύσεις και η πολιτική οργάνωση του Αγώνα

Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης οι Έλληνες προσπάθησαν να σχηματίσουν κεντρική διοίκηση για να συντονίσει τον αγώνα τους. Πραγματοποίησαν έτσι Εθνοσυνελεύσεις και ψήφισαν Συντάγματα για την πολιτική τους οργάνωση.

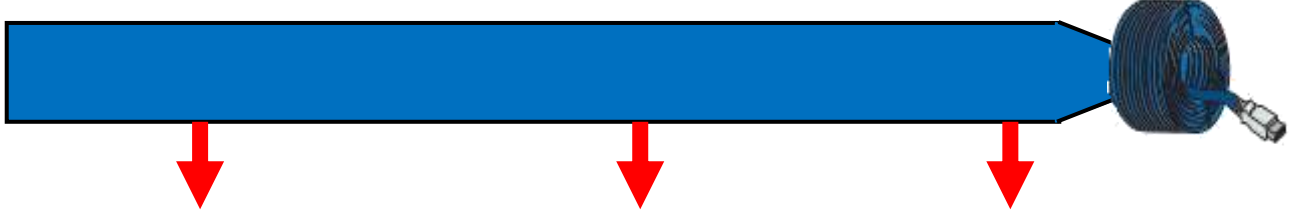
**ΕΝ Ο-
ΝΟΜΑΤΙ
ΤΗΣ Α-
ΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΔΙ-
ΑΙΡΕΤΟ
Υ ΤΡΙΑ-
ΔΟΣ**

**ΠΡΟΣΩΡΙ-
ΝΟΝ ΠΟ-
ΛΙΤΕΥΜΑ
ΤΗΣ ΕΠΙ-
ΔΑΥΡΟΣ**

Το Προσωρινό Πολίτευμα της Επι-
δαύρου

Δεκέμβριος Μάρτιος - Ιανουάριος
1821 - Απρίλιος – Μάιος
Ιανουάριος 1823 1827
1822

Α' Εθνοσυνέλευση, Επίδαυρος
Β' Εθνοσυνέλευση, Άστρος
Γ' Εθνοσυνέλευση, Τροιζήνα

Με την έναρξη της Επανάστασης του 1821, συγκροτήθηκαν τοπικές κυβερνήσεις ή αλλιώς «Τοπικοί Οργανισμοί» για την οργάνωση του Αγώνα: η Πελοποννησιακή Γερουσία στην Πελοπόννησο, η Γερουσία στη Δυτική Στερεά και ο Άρειος Πάγος στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα. Επειδή όμως οι τοπικές κυβερνήσεις αδυνατούσαν να συντονίσουν συνολικά την Επανάσταση, κρίθηκε

απαραίτητη η ύπαρξη κεντρικής πολιτικής διοίκησης.

Έτσι, τα τρία πρώτα χρόνια της Επανάστασης πραγματοποιήθηκαν δύο Εθνοσυνελεύσεις, με τη συμμετοχή παραστατών (αντιπροσώπων) από τις επαναστατημένες περιοχές. Η Α' Εθνοσυνέλευση πραγματοποιήθηκε στην Επίδαυρο τον Δεκέμβριο του 1821. Κατά τη διάρκεια της ψηφίστηκε για πρώτη φορά Σύνταγμα. Το πρώτο Σύνταγμα της Επανάστασης, περισσότερο γνωστό ως «Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος», ήταν βασισμένο σε αμερικανικά και γαλλικά πρότυπα. Διακηρύχθηκε επίσης η ανεξαρτησία των Ελλήνων και σχηματίσθηκαν δύο σώματα, το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό, για την άσκηση της κεντρικής διοίκησης. Πρωτεύουσα του νέου κράτους ορίστηκε η Κόριν-

θος. Οργανώθηκαν επίσης Υπουργεία και ρυθμίστηκε η απονομή δικαιουσύνης με διαφορετικό τρόπο από ό,τι συνέβαινε κατά την Τουρκοκρατία. Παρά τα προβλήματα, το κράτος απέκτησε σταδιακά μια διοικητική δομή ανάλογη περίπου με τη σημερινή.

Η Β' Εθνοσυνέλευση (1823) συνήλθε στο Άστρος της Αρκαδίας. Στην Εθνοσυνέλευση αυτή ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα και αποφασίστηκε να καταργηθούν τα τοπικά κέντρα εξουσίας, προκειμένου να ενισχυθεί η κεντρική διοίκηση. Οι διαμάχες ανάμεσα στους προκρίτους και τους στρατιωτικούς για τον έλεγχο της εξουσίας οδήγησαν στη δημιουργία τριών πολιτικών κομμάτων: του Αγγλικού, που το υποστήριζαν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και οι Υδραίοι, του Γαλλικού, με

τον Ηπειρώτη γιατρό Ιωάννη Κωλέττη και τους Ρουμελιώτες και του Ρωσικού, υπό την επιρροή του Κολοκοτρώνη και των οπλαρχηγών της Πελοποννήσου.

Το 1827, καθώς οι πολιτικές αντιπαραθέσεις συνεχίζονταν και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις βρίσκονταν σε κρίσιμο σημείο, συγκλήθηκε νέα Εθνοσυνέλευση στην Τροιζήνα. Η Γ' Εθνοσυνέλευση ψήφισε καινούργιο Σύνταγμα, δημοκρατικότερο από τα προηγούμενα και όρισε το Ναύπλιο πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους. Ο Ιωάννης Καποδίστριας εκλέχθηκε Κυβερνήτης της Ελλάδας, ενώ για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των τουρκοαιγυπτιακών στρατευμάτων ορίστηκαν αρχηγοί των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων οι Άγγλοι αξιωματικοί σερ Ρίτσαρντ Τσωρτς στην ξηρά

και ο λόρδος Τόμας Κόχραν στη θάλασσα.

Γλωσσάρι

Σύνταγμα: Το σύνολο των θεμελιωδών νόμων κάθε κράτους, οι οποίοι ορίζουν τη μορφή του πολιτεύματος.

Βουλευτικά: Σώμα αντιπροσώπων που ετοιμάζουν και ψηφίζουν τους νόμους, αντίστοιχο με το σημερινό Κοινοβούλιο (Βουλή).

Εκτελεστικά: Η Κυβέρνηση, αυτοί που κυβερνούν

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Η σύγκληση της Α' Εθνοσυνέλευσης στην Επίδαυρο
«Συγκεντρώθηκαν στην Επίδαυρο οι πρώτοι νομοθέτες της Ελλάδας. Οι νεώτεροι, οι οποίοι ευτύχησαν

να στρέψουν τα μάτια τους σε ήλιο απαλλαγμένο από τα νέφη της δουλείας, να πατήσουν γη ελεύθερη, να αναπνεύσουν αέρα ελεύθερο, αυτοί που κληρονόμησαν το ανεκτίμητο δικαίωμα του συνέρχεται και συνδιαλέγεσθαι και συζητήν, αδυνατούν να φανταστούν τον έξαλλο ενθουσιασμό του έθνους, όταν μετά από τυραννία τετρακοσίων σχεδόν χρόνων συνερχόταν με αντιπροσώπους για να αποφασίσει ως κυρίαρχο έθνος για τα συμφέροντά του. Οι επιζήσαντες αντιπρόσωποι διηγούνταν ότι δάκρυα έτρεχαν από τα μάτια όλων, και πως φιλούσαν ο ένας τον άλλο, όπως γίνεται την ημέρα της Αναστάσεως».

Νικόλαος Δραγούμης, Ιστορικά Αναμνήσεις, Αθήνα 1973, τόμ. 1, σσ. 30-31. (Απόδοση στα νέα ελ-

ληνικά)

2. Απόσπασμα από τον «Οργανικό Νόμο», το πρώτο Σύνταγμα της επαναστατημένης Ελλάδας, που ψηφίστηκε την 1η Ιανουαρίου του 1822 από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου

«Όλοι οι Έλληνες είναι όμοιοι ενώπιον των νόμων χωρίς καμία εξαίρεση βαθμού, κλάσης ή αξιώματος... όλοι οι Έλληνες έχουν το ίδιο δικαίωμα σε όλα τα αξιώματα... Η ιδιοκτησία, η τιμή και η ασφάλεια κάθε Έλληνα προστατεύονται από τους νόμους».

Απόστολος Βακαλόπουλος, Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 390.

 Ματιά στο παρελθόν

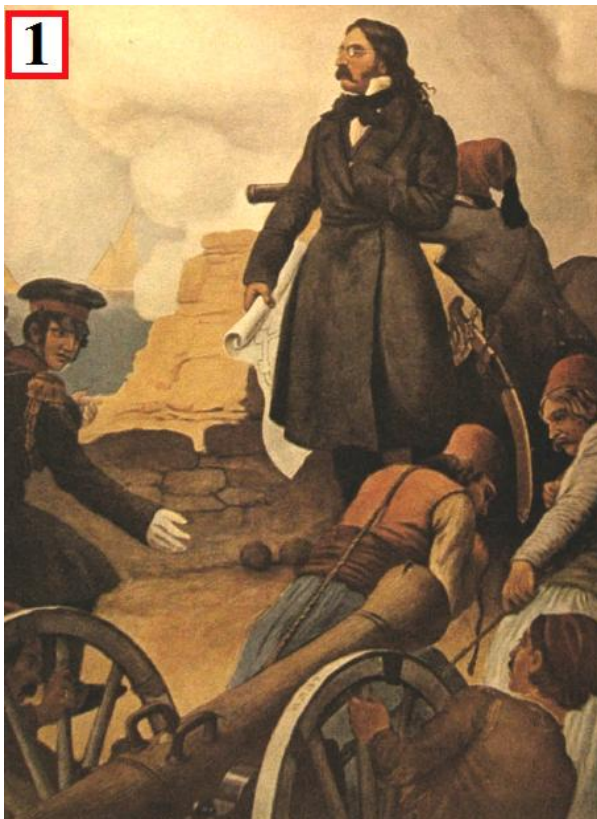
Ύμνος εις την Ελευθερία

Ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» γράφηκε από τον ποιητή Διονύσιο Σολωμό το 1823, στη Ζάκυνθο. Αποτελείται από 159 τετράστιχες στροφές και μελοποιήθηκε το 1828 από τον Νικόλαο Μάντζαρο. Το 1864 οι δύο πρώτες στροφές του καθιερώθηκαν ως ο εθνικός ύμνος της Ελλάδας από τον βασιλιά Γεώργιο τον Α':

«Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή,
σε γνωρίζω από την όψη
που με βια μετράει τη γη.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,

και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!».

▲
Ο Ιωάννης
Κωλέττης

▲
Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος,
λιθογραφία του Πέτερ φον Ες

Η Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο, Αίθουσα των Τροπαίων, Βουλή των Ελλήνων

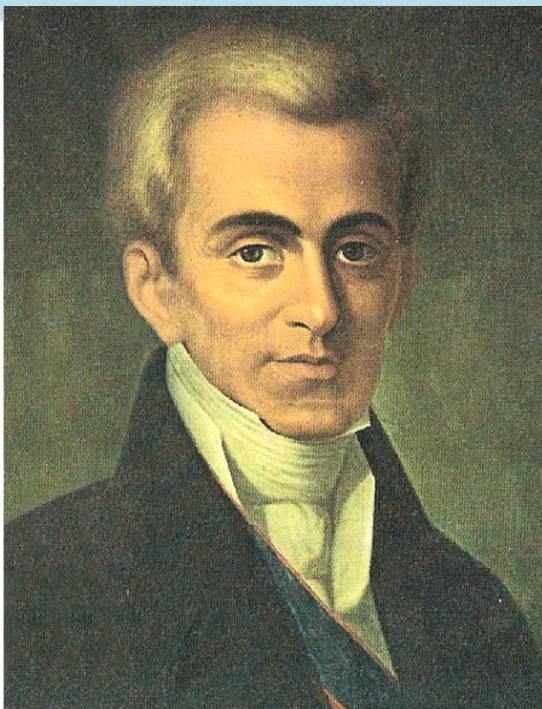
👉 Ερωτήματα

- Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;
- Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;

Κεφάλαιο 17

Ο Ιωάννης Καποδίστριας και το έργο του

Ο Ιωάννης Καποδίστριας καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια της Κέρκυρας. Διετέλεσε υπουργός των Εξωτερικών της Ρωσίας μέχρι το 1822, οπότε απομακρύνθηκε από τη θέση του και εγκαταστάθηκε στην Ελβετία. Πέντε χρόνια αργότερα, το 1827, η Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας τον εξέλεξε Κυβερνήτη της Ελλάδας.

◀ Ο Ιωάννης Καποδίστριας

1827

1831

Ο Καποδίστριας εκλέγεται Κυβερνήτης Ελλάδας

Ο Καποδίστριας δολοφονείται στο Ναύπλιο

Ο Καποδίστριας έφτασε στο Ναύπλιο, την πρώτη πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους, αναλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση μιας χώρας που έβγαινε από πολύχρονο αγώνα ενώ οι κάτοικοι της και ιδιαίτερα οι πρόσφυγες ήταν εξαθλιωμένοι.

Ο Κυβερνήτης επιχείρησε να οργανώσει το κράτος, βελτιώνοντας τη διοίκηση και την οικονομία του. Προκειμένου να πετύχει το στόχο του, συγκέντρωσε όλες τις εξουσίες στο πρόσωπο του αναβάλλοντας

για δύο χρόνια τη σύγκληση της Δ' Εθνοσυνέλευσης, που τελικά πραγματοποιήθηκε στο Άργος. Επίσης, για να διευκολύνει τις συναλλαγές, ίδρυσε Εθνική Τράπεζα και έκοψε νομίσματα (φοίνικας) που αντικατέστησαν τα τουρκικά γρόσια.

Ο Καποδίστριας, επειδή πίστευε ότι η πρόοδος της χώρας στηριζόταν στη γεωργία, ίδρυσε Γεωργική Σχολή στην Τίρυνθα για την εκπαίδευση των Ελλήνων αγροτών, εισήγαγε την καλλιέργεια της πατάτας και στήριξε την παραγωγή μεταξιού. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν το εμπόριο και η ναυτιλία και οργανώθηκε τακτικός στρατός.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στη βασική εκπαίδευση των Ελλήνων. Αρμόδια Επιτροπή ανέλαβε τη σύνταξη βιβλίων και τη δημιουργία αλληλοδιδακτικών σχολείων, στα ο-

ποία οι καλύτεροι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων μάθαιναν στους μικρότερους με τη βοήθεια του δασκάλου γραφή και ανάγνωση. Ιδρύθηκε επίσης το πρώτο ελληνικό Γυμνάσιο, ενώ στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας λειτούργησαν αλληλοδιδασκτικά, ελληνικά και χειροτεχνικά σχολεία. Στην Αίγινα λειτούργησε και το Κεντρικό Σχολείο.

Καθώς οι διαπραγματεύσεις με τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) συνεχίζονταν, η χώρα δεν είχε ακόμη καθορισμένα σύνορα. Ο Κυβερνήτης χρησιμοποίησε το κύρος και την εμπειρία του στη διεθνή διπλωματία για να πετύχει την κατοχύρωση όσο το δυνατόν περισσότερων εδαφών στο ελληνικό κράτος, προτείνοντας να είναι εντελώς ανεξάρτητο και με δικό του ηγεμόνα. Προσπά-

θησε επίσης να κρατά επαναστατημένη την Κρήτη και τη Στερεά Ελλάδα, προκειμένου οι περιοχές αυτές να συμπεριληφθούν στο νέο κράτος. Στην τελευταία μάχη της Επανάστασης, που δόθηκε στην Πέτρα της Βοιωτίας τον Σεπτέμβριο του 1829, οι εξεγερμένοι Έλληνες με επικεφαλής τον Δημήτριο Υψηλάντη νίκησαν τους Τούρκους και τους ανάγκασαν να συνθηκολογήσουν. Μετά τη σημαντική αυτή νίκη, η Λειβαδιά και ουσιαστικά ολόκληρη η Στερεά Ελλάδα παραδόθηκε στους επαναστάτες.

Η συγκεντρωτική διακυβέρνηση του Καποδίστρια και η σύγκρουσή του με πολλά τοπικά συμφέροντα προκάλεσαν τη δυσαρέσκεια πολιτικών ομάδων, που αντέδρασαν στην πολιτική του. Στις 27 Σεπτεμβρίου του 1831 ο Καποδίστριας δο-

λοφονήθηκε στο Ναύπλιο, με αποτέλεσμα στη χώρα να επικρατήσει αναρχία.

Γλωσσάρι

Φοίνικας: Το πρώτο αργυρό νόμισμα του ελληνικού κράτους. Κόπηκε το 1828 στην Αίγινα, την πρώτη πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους, από τον Καποδίστρια.

Παραγωγή μεταξιού: Ονομάζεται μεταξοσκωληκοτροφία. Πρόκειται για εκτροφή μεταξοσκωλήκων, οι οποίοι παράγουν μετάξι που χρησιμοποιείται κυρίως στην υφαντική.

Κεντρικό Σχολείο: Σε αυτό φοιτούσαν μαθητές που θα ακολουθούσαν ανώτερες σπουδές.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1.Επιστολή του Ιωάννη Καποδίστρια προς τον Αδαμάντιο Κοραή, Αγκώνα, 2 Δεκεμβρίου 1827

«Να είσαι βέβαιος ότι πάω στην Ελλάδα με σκοπούς σαφείς οι οποίοι, εάν λάβουν τη βοήθεια των ομογενών μας και σε κάποιο βαθμό των περιστάσεων, μπορούν να αποδείξουν, ελπίζω, ορθή την καλή σου γνώμη για μένα. Σου εύχομαι λοιπόν, άνδρα σεβάσμιε, υγεία και μακροβιότητα για να κρίνεις τους σκοπούς μου αυτούς, και - τολμώ να πω - για να χαρείς τους καρπούς τους. Ωστόσο, πρόσφερε τη βοήθειά σου στα σχολεία, τα οποία εδρεύουν προσωρινά στην Τεργέστη, τη Βενετία και την Αγκώνα, προς όφελος των Ελληνοπαίδων, τα οποία έριξαν στα παράλια

**Αδαμάντιος Κοραΐς, Αλληλογραφία, επιμέλεια Κ.Θ. Δημαράς, τόμ. 6, Αθήνα 1984, σσ. 64-65.
(Απόδοση στα νέα ελληνικά)**

2. Η αγροτική τάξη στο πρώτο ελληνικό κράτος

«Ο Έλληνας χωρικός που κάπως τα βολεύει διαθέτει συνήθως για να οργώσει τη γη ένα άροτρο και ένα "ζευγάρι" από βόδια, με μερικά γαϊδούρια για τη μεταφορά των προϊόντων από τα χωράφια του. Η μορφή του αρότρου αντιστοιχεί ακόμα και σήμερα ακριβώς με τις περιγραφές που έκανε ο Ησίοδος. Εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια τίποτα δεν άλλαξε. Είναι το σιδερένιο υνί που δεν σκίζει παρά την επιφάνεια της γης σε βάθος σχεδόν τριών δακτύλων. Για να χρησιμοποιηθεί το άροτρο χρειάζονται δυο

βόδια. Αλλά η κατάσταση αθλιότητος που βρίσκονται οι Έλληνες χωρικοί εξ' αιτίας του πολέμου είναι τέτοια που κατά το θάνατο του Κυβερνήτη μονάχα το ένα τρίτο των αγροτών διαθέτανε ένα ζευγάρι».

Φρειδερίκου Τιρς, Η Ελλάδα τον Καποδίστρια, τόμ. 1, Αθήνα, χχ. σ. 290.

 Ματιά στο παρελθόν

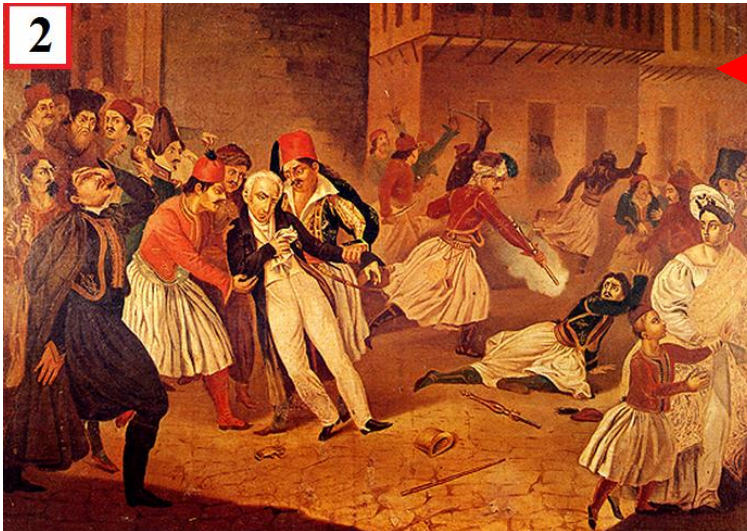
Καποδίστριας και Μέτερνιχ
Από τη διπλωματική καριέρα του Ιωάννη Καποδίστρια στην τσαρική αυλή, αλησμόνητες θα μείνουν οι αντιπαραθέσεις που είχε με τον Αυστριακό Καγκελάριο Μέτερνιχ. Ο Μέτερνιχ πάντοτε υποψιαζόταν τον Καποδίστρια για σχέσεις με ανατρεπτικά ευρωπαϊκά κινήματα.

Έτσι, όταν εκείνος παραιτήθηκε από το αξίωμά του στα τέλη του 1822, ο Μέτερνιχ πίστεψε πως οι ιδέες του είχαν θριαμβεύσει. Δεν είχε αντιληφθεί πως οι περιστάσεις ήταν τελείως διαφορετικές από το συντηρητικό κλίμα της Ιερής Συμμαχίας.

Ο Μέτερνιχ

1 Η δολοφονία του Καποδίστρια, ελαιογραφία του Διονυσίου Τσόκου, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη

2 Η δολοφονία του Καποδίστρια, έργο αγνώστου ζωγράφου, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη

3 Η Αίγινα την εποχή του Καποδίστρια, λιθογραφία του Fr. Hohe

4 Το Κυβερνείο στο Ναύπλιο, το οποίο έγινε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους το 1828

👉 Ερωτήματα

- Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;
- Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;

Περιεχόμενα 3ου τόμου

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ

6. Η επανάσταση στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία5
7. Η άλωση της Τριπολιτσάς20
8. Οι αγώνες του Κανάρη31
9. Η εκστρατεία του Δράμαλη – Δερβενάκια41
10. Ο Μάρκος Μπότσαρης53
11. Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο - ο Παπαφλέσσας62
12. Η δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου - ο Διονύσιος Σολωμός73
13. Οι αγώνες του Καραϊσκάκη ...86
14. Ο Φιλελληνισμός100
15. Η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων και η Ναυμαχία του Ναυαρίνου112

16. Οι Εθνοσυνελεύσεις και η πολιτική οργάνωση του Αγώνα	125
17. Ο Ιωάννης Καποδίστριας και το έργο του	136

